

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α
μεθόριο κάλλος

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α
borderland beauties

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ • PREFECTURE OF IOANNINA
ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε. • EPIRUS S.A.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008 • IOANNINA 2008

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 53274
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 17-8-2012
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 779.94 ΚΟΝ

κωδ. εγγ. 7079

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α

μεθόριο κάλλος

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α

borderland beauties

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ • PREFECTURE OF IOANNINA
ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε. • EPIRUS S.A.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008 • IOANNINA 2008

Εκδότης: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε.-
Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.)
Φωτογραφία: Χαρητάκης Παπαϊωάννου
Σπύρος Βαγγελάκης
Θωμάς Καρανίκας
Επιμέλεια κειμένων: Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Θανάσης Βακάλης
Συλλογή υλικού: Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Θανάσης Βακάλης
Μετάφραση: Γιώργος Φερετόπουλος
Επιμέλεια έκδοσης: PCR Advertising A.E.
Διαχωρισμοί – Επεξεργασία εικόνων: PCR Advertising A.E.
Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία: NONSTOP PRINTING Ε.Π.Ε.

Publisher: ANAPTIXIAKI EPIROU S.A.-
Anaptyxiaki Anonimi Etairia O.T.A (EPIRUS S.A.)
Photography: Haritakis Papaioannou
Spyros Vangelakis
Thomas Karanikas
Redaction: Haritakis Papaioannou, Thanassis Vakalis
Material collection: Haritakis Papaioannou, Thanassis Vakalis
Translation: George Feretopoulos
Editor: PCR Advertising S.A.
Separations - Image processing: PCR Advertising S.A.
Printing - Bookbinding: NONSTOP PRINTING Ltd

Copyright © 2008 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε.

Η παρούσα έκδοση είναι μέρος του έργου: «Ανάδειξη, Διάδοση και Προβολή του Φυσικού Κάλλους και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Επαρχίας Κόνιτσας», το οποίο ανέλαβε η «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΕ – Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.)» (υπεύθυνοι έργου: Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Γεράσιμος Παπαηλίας) για λογαριασμό της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων. Το έργο εντάσσεται στο Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Επαρχίας Κόνιτσας (ΕΑΠΕΚ) – Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών – Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

Copyright © 2008 ANAPTIXIAKI IPIROU S.A.

The present edition is part of the project Documentation, publicizing and advancement of the natural beauty and cultural legacy of the Konitsa province, which was carried out by the company "ANAPTIXIAKI EPIROU SA – Anaptyxiaki Anonimi Etairia O.T.A (EPIRUS S.A.)" (heads of project Haritakis Papaioannou and Gerasimos Papailias) on behalf of the Prefecture of Ioannina and is included in the "Anaptyxiako Programa Eprarhias Konitsas" (EAPEK) (Special developmental project of the Konitsa province) – Ministry of economy and Finance – Public investment program.

ISBN: 978-960-98737-5-8

Για κάθε Ηπειρώτη, όπως και κάθε άνθρωπο που έχει την τιμή και την ευθύνη να κατοικεί στις εσχατιές της χώρας μας, η Κόνιτσα είναι ένα τοπωνύμιο πλήρες συμβολισμών. Εκεί, στις μεθόριες πλαγιές του Γράμμου και του Σμόλικα, σ' έναν τόπο άγονο αλλά μαγευτικά όμορφο, που κατοικείται όπως οι πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες δείχνουν ήδη από τα παλαιολιθικά χρόνια, το άγριο αλλά παράδοξα φιλόξενο τοπίο αποδείχθηκε ικανό να εμπνεύσει στους κατοίκους του, όχι μόνο την πρόοδο στις παραδοσιακές τέχνες, αλλά και την ευθύνη της φύλαξης της ταυτότητας ενός ολόκληρου έθνους.

Η Κόνιτσα έχει κάλλος δυσανάγνωστο. Χρειάζεται να εμβαθύνει η ματιά στις εικόνες για να διαπιστώσει ότι κάθε ομορφιά κρύβει μια δυσκολία, κάθε χαρά κρύβει έναν πόνο. Τα πάντα είναι δυσυπόστατα στην Κόνιτσα. Όλα είναι ιδωμένα μέσα από τον παράλληλο βίο των κατοίκων της. Το φυσικό κάλλος στέκεται απέναντι στην αφορία της γης, η ευμάρεια απέναντι στον καημό της ξενιτιάς, η πολυπληθεία του θέρους απέναντι στην ερημιά του χειμώνα, εικόνες αντιφατικές, όψεις όμως του ίδιου νομίσματος. Χωριά εγκλεισμένα στο ορεινό τους περίγραμμα που βρήκαν διέξοδο στην προκοπή, μέσα από τη μίμηση του αστικού προτύπου, που κουβαλούσαν οι ξενιτεμένοι μαστόροι -και όχι μόνο- απ' όλο σχεδόν τον κόσμο, κάθε φθινόπωρο και άνοιξη.

Με τη λευκωματική έκδοση που έχετε στα χέρια σας καλύπτεται ένα αισθητό όσο και σημαντικό κενό. Ο στόχος που τέθηκε ήταν η συμπύκνωση, σ' έναν αισθητικά και ποιοτικά αξιόλογο τόμο, του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της Κόνιτσας κατά την πορεία της μέσα στο χρόνο. Ο χρόνος και η ιστορία στο διάβα τους αφήνουν αχνάρια. Αχνάρια πολιτισμού και παράδοσης που ανιχνεύονται στον κόσμο και στο τοπίο. Η Κόνιτσα πλουτίστηκε πλουσιοπάροχα από τον χρόνο και την ιστορία με περίσσια αχνάρια. Πάνω σ' αυτά βαδίζει προσεχτικά η παρούσα έκδοση, προσπαθώντας απλά να τα απαριθμήσει.

Εύχομαι και ελπίζω η αξιέπαινη αυτή πρωτοβουλία να χρησιμεύσει ως υπενθύμιση των αξιών που πρεσβεύει η περιοχή της Κόνιτσας και των μαστοροχωρίων και κατ' επέκταση όλες οι μεθόριες περιοχές της χώρας μας και για το λόγο αυτό εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους τους συντελεστές της έκδοσης αυτής.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ
ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

For every Epirote, as for any person who has the honor and responsibility to reside in the furthestmost regions of our country, Konitsa is a place name full of symbolism. There, on the borderline slopes of Mts. Grammos and Smolikas, in a place barren but magically beautiful, inhabited, as recent archaeological research shows, since Paleolithic times, the wild but oddly hospitable landscape was proven able to inspire to its people, not only progress in traditional arts, but also the responsibility of preserving the identity of an entire nation.

The beauty of Konitsa is indecipherable. You need to look deeply at the pictures to see that all beauty hides an adversity, every joy hides a pain. Everything is of two substances in Konitsa. Everything is seen through the parallel lives of its inhabitants. The natural beauty stands against the sterility of the earth, the prosperity against the sorrow of foreign lands, the multitudinousness of the summer against the wilderness of the winter, controversial images that are still faces the same coin. Villages encased in the mountainous borders that found an outlet in prosperity, through the imitation of the civil standard carried by emigrating workmen - among others - from virtually all over the world, every autumn and spring.

The album you hold in your hands fills a noticeable and significant gap. The objective that was set was to concentrate in an aesthetic and qualitative volume the natural and man-made environment of Konitsa in its course over time. Time and history in their path leave footsteps. Footsteps of culture and tradition detected in the environment and the landscape. Konitsa was generously enriched by time and history with grand footsteps. On these carefully walks this issue, simply trying to enumerate them.

I sincerely hope that this commendable initiative will serve as a reminder of the values advocated by the regions of Konitsa and Mastorochochia and in consequence all the border regions of our country, and for this reason I offer my heartfelt thanks to all those who contributed to this edition.

ALEXANDROS KACHRIMANIS
PREFECT OF IOANNINA

Ο Αώος Aaos River

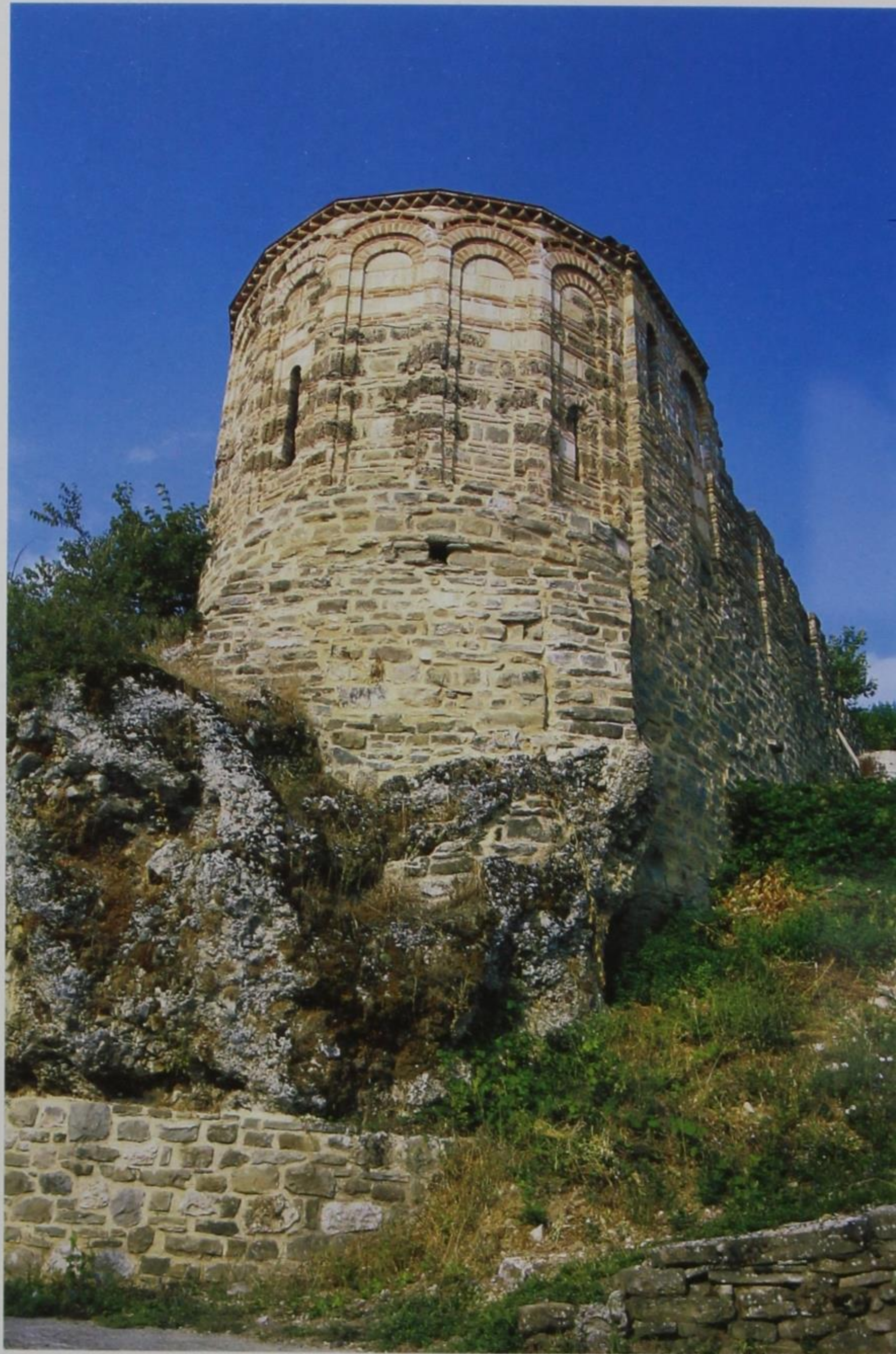

Σελ. 8-9: Η θέα της οροσειράς της Νεμέρτσικας από τις όχθες του Αώου ποταμού, λίγο πριν από τη σμίξη του με τον Σαραντάπορο. Επάνω, το παλλάδιο του Πωγωνίου, η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Μολυβδοσκεπάστης, ανακαινισμένη σήμερα «τῇ συνδρομῇ ἀπάντων τῶν κατοίκων περιφερείας Κονίτσης καὶ Πωγωνίου». Δίπλα, ο πάνσεπτος ναός της ομώνυμης μονῆς, χτισμένος το πρώτον «ὑπὸ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μπωγωνάτου, κατόπιν δε ανακαινισμένος ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Μέγα Δούκα τοῦ Παλαιολόγου». Ο χτισμένος και πολλαπλά ανακαινισμένος σε χρόνους βυζαντινούς ναός, που κατὰ την παράδοση οφείλει την ονομασία του στις μολύβδινες πλάκες της σκεπῆς του, υπῆρξε ἀνεκάθεν το σημαντικότερο πνευματικὸ κέντρο της περιοχῆς, ἐδρα της Αρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, ἀλλὰ και σέβασμα διαχρονικὸ ἀπάντων των κατοίκων Κονίτσης και Πωγωνίου.

P. 8-9: View of Nemertsika mountain range from the banks of Aaos River, just before it meets with Sarantaporos. Above, the Palladium of Pogonio, the miraculous icon of Virgin Mary Molivdoskepasti, renovated today "with the aid of all the residents of Konitsa and Pogonio regions". Close beside, the revered temple of the homonym monastery, built initially "by devout King Constantine Pogonatos, and then renovated by Andronikos Komninos and Grand Duke Palaiologos". The temple, built and renovated many times in Byzantine years, which according to tradition owes its name to the leaden slabs on its roof, was always the most important intellectual centre of the region, seat of the Archdiocese of Pogoniani, but also of diachronic reverence for the residents of Konitsa and Pogoni.

Ο χτισμένος τον 11ο, κατ' άλλους δε τον 13ο αιώνα ναός του Αγίου Δημητρίου στο κέντρο του οικισμού της σημερινής Μολυβδοσκεπάστης, της πάλαι ποτέ Διπαλίτσας, θυμίζει τις μεσαιωνικές καταβολές του οικισμού και ολόκληρης της περιφέρειας του Πωγωνίου, της οποίας κατά πάσα πιθανότητα υπήρξε και η κοιτίδα. Στη διπλανή σελίδα, τα προσφάτως συντηρημένα ερείπια του χτισμένου κατά τον 16ο αιώνα ναΐσκου του Αγίου Σώζοντος που στέκει ως βιγλάτορας στην κορυφή του οικισμού της Διπαλίτσας ατενίζοντας ανατολικά τις χιονοσκεπείς κορυφές του όρους Παπίγκου (σημ. Τύμφη).

The temple of St. Demetrius, built in the 11th, or according to another account in the 13th century, standing at the centre of the settlement of contemporary Molivoskepasti, at one time Dipalitsa, reminds of the medieval origin of the settlement and the entire region of Pogonio, of which in all probability was the cradle. On the next page, the recently preserved ruins of the chapel of St. Sozon, built in the 16th century, standing as a lookout at the top of Dipalitsa settlement gazing East at the snow-covered crests of Mt. Papingo (Tymfi).

Ο ναός των Αγίων Αποστόλων στο βόρειο άκρο του οικισμού της Διπαλίτσας, χτισμένος το έτος 1537, «διά συνδρομής κόπου τε και έξόδου τῶν κύρ Πάνου τοῦ Ἀρσένη καὶ Πάνου Παπαδημητρίου τοῦ ποτὲ σακελαρίου καὶ νέου κτήτορος τῆς ζωγραφίας». Ο καθεδρικός σήμερα ναός της Διπαλίτσας, υπήρξε ἔδρα της Αρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, ζωγραφίσθηκε δε το 1645, «χειρ τοῦ ταπεινοῦ Δημητρίου ἐκ χωρίου Γραμμόστης καὶ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Ἰωάννου Σκούταρι».

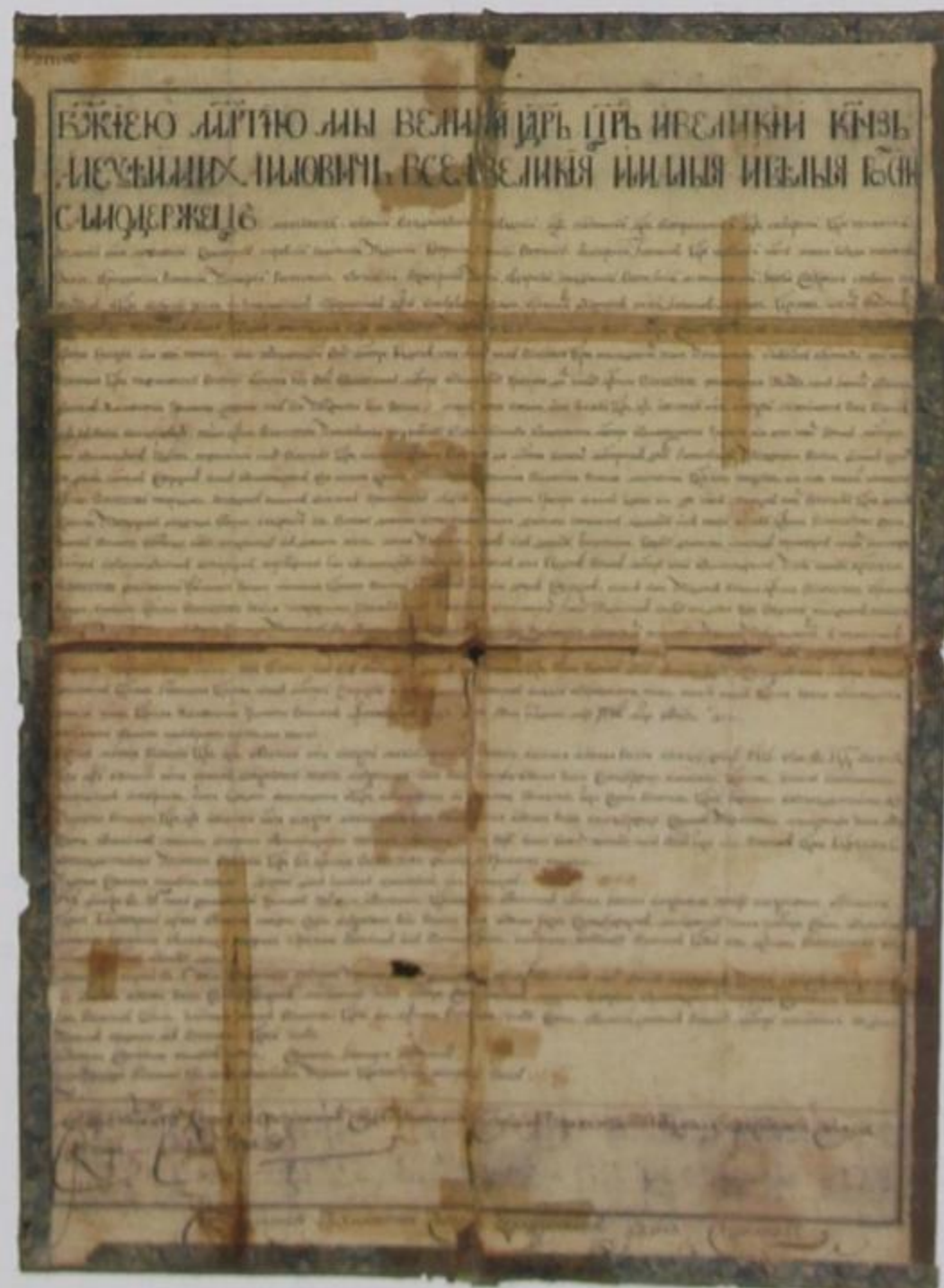
The temple of the Holy Apostles at the northern end of Dipalitsa settlement, built in the year 1537, "with the contribution and efforts of Panos Arsenis and Panos Papadimitriou former treasurer and new owner of the imagery". The contemporary cathedral of Dipalitsa was the see of the Archdiocese of Pogoniani, and was decorated in 1645, "by the hands of humble Dimitrios from Grammosta village and his son Ioannis Skoutaris".

Η μονή των Παμεγγίστων Ταξιάρχων Γκούρας, χτισμένη σε μικρή απόσταση από τον οικισμό του Αηδονοχωρίου, της πάλαι ποτέ Οστανίτσας, ανάγει την ίδρυσή της τον 16ο αιώνα, τα σημερινά όμως κτίσματα αποτελούν ανακαινίσεις του 19ου αιώνα, μετά την πυρπόληση και πολιορκία που υπέστη η μονή το 1854 από στίφη Τουρκαλβανών. Κάτω, μία από τις περίφημες «ελεημοσύνες», τις δωρεές εκείνες των Τσάρων της Ρωσίας προς τους μοναχούς της μονής, χρονολογημένη το 1753 και υπογεγραμμένη από τον Άρχοντα Τσάρο και Μέγα Ηγεμόνα Πάσης Μεγάλης, Μικρής και Λευκής Ρωσίας Αλέξιο Μιχαήλοβιτς (ιδιωτική συλλογή).

The monastery of Gaura dedicated to Pamegistoï Taxiarches (Archangels Michael and Gabriel), built close to the settlement of Aidonohori, former Ostanitsa, was founded in the 16th century, though contemporary buildings are the result of renovations that took place in the 19th century, after the siege and burning of the monastery in 1854 by raiders. Below, one of the famous "charities", donations of the Czars of Russia to the monks of the monastery, dated to 1753 and signed by the Lord Czar and Grand Sovereign of All Greater, Lesser, and White Russia Alexios Mikhailovich (private collection).

Τα εγκαίνια της γέφυρας του Μπουραζανίου, παρουσία πασών των οθωμανικών και χριστιανικών αρχών της επαρχίας Κονίτσης, κατά τα τέλη του 19ου αιώνα (αρχείο Απόστολου Βερτόδουλου).

The inauguration of the bridge of Bourazani, with the presence of all Ottoman and Christian authorities of Konitsa province, around the end of the 19th century (archive of Apostolos Vertodoulos).

Η γέφυρα Μπουραζανίου, λίγα χρόνια πριν από την ανατίναξή της, το 1944 (αρχείο Απόστολου Βερτόδουλου).

The bridge of Bourazani, a few years before it was blown up in 1944 (archive of Apostolos Vertodoulos).

Η γέφυρα της Μέρτζανης, με τους συνοριακούς σταθμούς Ελλάδος και Αλβανίας εκατέρωθεν αυτής, διέσχιζε τα νερά του Σαραντάπορου μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε και ανατινάχτηκε.

The bridge of Mertzani, with the frontier posts of Greece and Albania on either side, bridged the waters of Sarantaporos until 2nd World War, when it was blown up.

Η Μεσογέφυρα, η τρίτη κατά σειρά γέφυρα του Αώου, κοντά στη σμίξη του με τον Σαραντάπορο από την οποία επίσης σήμερα σώζονται μόνο τα βάθρα (αρχείο Γεωργίου Τάσσου).

Mesogefira, the third bridge of Aeos near where it meets with Sarantaporos, from which only the pedestals remain today (archive of Georgios Tassos).

Ερείπια κτηρίου των ελληνιστικών χρόνων στο λόφο της Μεσογέφυρας και θησαυρός αργυρών τετράδραχμων του Μεγάλου Αλεξάνδρου από την ανασκαφή. Η οχυρή αυτή θέση ταυτίζεται κατά πάσα πιθανότητα με το περίφημο «Στρατόπεδο του Πύρρου» στην αρχαία Τριφυλία (*Locus est in Triphylia terrae Molottidos*), όπου σύμφωνα με την άποψη του Nicholas Hammond στρατοπέδευσε ο ηττημένος στρατός των Μακεδόνων του Φιλίππου Ε΄ μετά τη μάχη του με τον Ρωμαίο Φλαμίνιο στα επιλεγόμενα στενά του Αώου. Στη διπλανή σελίδα, χάλκινα ξίφη της Ύστερης Εποχής του Χαλκού από την ίδια ανασκαφή (φωτ. ΙΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

Ruins of a building of the Hellenistic era on Mesogefira hill, and silver tetradrachms of Alexander the Great from the excavation. This fortified position is very possibly the famous "Encampment of Pyrrhus" in ancient Triphylia (*Locus est in Triphylia terrae Molottidos*), where according to Nicholas Hammond camped the defeated Macedonian army of Philip V, after the battle with the Roman general Flamininus at the so-called straits of Aeos. On the next page, bronze swords belonging to the Later Bronze Age, from the same excavation (phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).

Το μονόδριο του Αγίου Νικολάου Καλόβρισς, χτισμένο στην κοιλάδα του Σαραντάπορου, λίγο πριν τη σμίξη του με τον Αώο και πλησίον του ομώνυμου χωριού. Το καθολικό της μονής, πιστά ακολουθώντας τον αθωνίτικο τύπο αρχιτεκτονικής χτίστηκε τον 17ο αιώνα και θα πρέπει να περιληφθεί και αυτό στο σύνολο των μονών της περιοχής που είχαν σαν σκοπό την κατοχύρωση των εύφορων εκτάσεών της σε χριστιανικά χέρια και την ανάσχεση του ραγδαίου κύματος του εξισλαμισμού των νοτιο-βυζαντινών χρόνων.

The cloister of Saint Nicholas of Kalovrisi, built in the vale of Sarantaporos, a short distance before it meets with Aoois and near the homonym village. The nave of the cloister, which follows closely the architectural tradition of Athos, was built in the 17th century and should be included in the monasteries of the area, the purpose of which was to ensure that the fertile lands remained in Christian hands, and to check the rapid wave of Islamisation of the later Byzantine era.

Η μονή Γενεσίου της Θεοτόκου στα Καβάσιλα, κτίσμα του 19ου αιώνα, γνωστότερη κυρίως για τον λαϊκότεχνο ζωγραφικό της διάκοσμο, έργο του 1864 των ανταδέλφων Χιονιαδιδών ζωγράφων Ζήκου, Ματθαίου και Αποστόλη, υιού αυτού.

The Birth of the Virgin Mary Monastery in Kavasila, built in the 19th century, mainly known for its folk painted decoration, made in 1864 by blood brothers Zikos and Matthew, and his son, Apostolis of Chioniades.

Σελ. 24-25: Μια στενή λωρίδα γόνιμης γης απλώνεται κατά μήκος της όχθης του ποταμού Αώου, στην περιοχή του Μπουραζανίου και της Μελισσόπετρας, καθώς αυτός οδεύει προς το σημείο ένωσής του με τον Σαραντάπορο, ακριβώς στα σύνορα με την Αλβανία. Στο βάθος διακρίνεται η οροσειρά της Τύμφης με τις κορυφές Γκαμήλα (υψόμ. 2.497μ.) και Ασράκα (υψόμ. 2.436μ.).

Page 24-25: A narrow band of fertile land runs along the bank of Aaos River in the regions of Bourazani and Melissopetra, as the river journeys towards its confluence with Sarantaporos, right on the Albanian borders. In the background, we can see the mountain range of Tymfi, and the peaks Kamila (altitude 2,497 m) and Astraka (altitude 2,436 m).

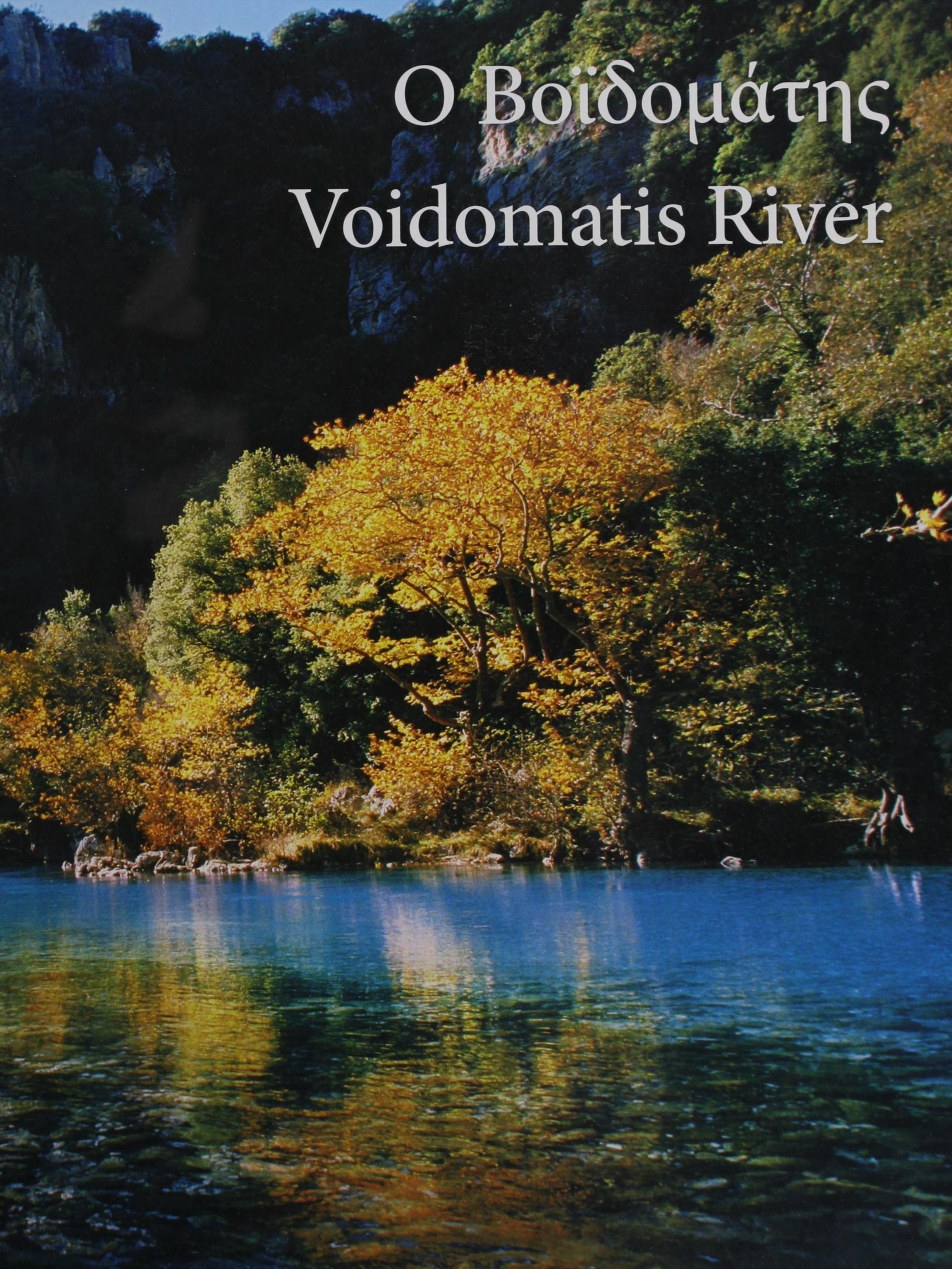

Ο Βοϊδομάτης Voidomatis River

Η βραχοσκεπή στη θέση Κλειδί του Βοϊδομάτη, στην οποία η αρχαιολογική σκαπάνη απέδειξε ανθρώπινη παρουσία 7.000 χρόνων, από το 17.000 έως το 10.000 πριν από το σήμερα, αντίστοιχα δηλαδή με φάσεις της Ύστερης Τελευταίας Παγετώδους Περιόδου. Από την ανασκαφή αυτή, τα οστέινα κοσμήματα και τα εργαλεία της διπλανής σελίδας, αντικείμενα της καθημερινής χρήσης των κυνηγών-συλλεκτών που χρησιμοποιούσαν την κοιλάδα του ποταμού μόνιμα, εκμεταλλευόμενοι τις φυσικές πηγές του οικοσυστήματος για την επιβίωσή τους (φωτ. ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

The rocky shelter at the site Kleidi of Voidomatis, where archaeologists have found proof of human existence for 7,000 years, from 17,000 until 10,000 years before present, which corresponds to phases of the End of the Last Ice Age. The bone jewelry and tools on the next page, are artifacts of everyday use of the hunter-collectors that lived in the river valley permanently, using the natural resources of the ecosystem for their survival (phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).

Το καθολικό της μονής των Αγίων Αναργύρων στη θέση Κλειδί του Βοϊδομάτη, χτισμένο το 1658 σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή και ζωγραφισμένο το 1666, με τη συνδρομή του ιερομονάχου Γερμανού και των Νίκου και Ιωάννη.

The nave of the monastery of St. Anargyroi at the site Kleidi of Voidomatis, built in 1658 according to the proprietary inscription and decorated in 1666 with the contribution of monk Germanos, and also Nikos and Ioannis.

Εικόνες καθημερινότητας από την Άνω Κλειδωνιά, την πάλαι ποτέ Κλειδωνιάφστα, Λιτονιαύστα ή Λιτοβιάνιστα, που ερημώθηκε σταδιακά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς οι κάτοικοί της δημιούργησαν το νέο χωριό στα παραποτάμια καλύβια του οικισμού. Τις επόμενες δεκαετίες ελάχιστοι κάτοικοι συνέχιζαν να δίνουν ζωντάνια στο χωριό αυτό, στο οποίο ο αυτοκινητόδρομος έφτασε μόλις το 1988.

Images of every-day life from Ano Kleidonia, formerly Kleidoniafsta, Litoniafsta, or Litovianista, which was gradually deserted after the Second World War, as the inhabitants created the new village by the river. In the decades that followed, very few residents continued to give life to the village, to which the motorway arrived only as recent as 1988.

Σελ. 34-35: Ο κοιμητηριακός ναός του Αγίου Νικολάου του παλαιού οικισμού της Κλειδωνιάς, που πιθανότατα απετέλεσε και αυτός στο παρελθόν καθολικό μονής, με έτος κτίσεως το 1620. Στη διπλανή σελίδα, ο ενοριακός ναός της παλαιάς Κλειδωνιάς αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου, κτίσμα του 17ου αιώνα και επάνω, το μονύδριο των Αγίων Αποστόλων στον ίδιο οικισμό (17ος αιώνας), γνωστό και ως μονή της Λιατόβιανης.

P. 34-35: The sepulchral temple of St. Nicholas of the old settlement of Kleidonia, which most probably was itself in the past the nave of a monastery, built in 1620. On the next page, the parish church of old Kleidonia, dedicated to the Assumption of the Virgin Mary, a building of the 17th century and on top the cloister of Saint Apostles in the same settlement (17th century), also known as Liatoviani monastery.

Ο περικαλής ναός του Αγίου Αθανασίου, χτισμένος σε βραχώδη προεξοχή του παλαιού οικισμού της Κλειδωνιάς, που ανηγέρθη το 1617 και ζωγραφίστηκε την ίδια περίοδο από τους Δημήτριο, Θεόδωρο και Κώστα, για τους οποίους λοιπές μαρτυρίες δεν υπάρχουν, παρά μόνον το έργο τους, που προδίδει όμως την καλλιτεχνική τους δεινότητα, αλλά και τις αισθητικές προτιμήσεις των δωρητών.

The handsome temple of St. Athanasios, built on a rocky ledge of the old settlement of Kleidonia, erected in 1617 and decorated in the same period by Demetrius, Theodoros, and Kostas, for which there is no other testimony, except their work that stands proof of their artistic talent, but also of the aesthetic preferences of the benefactors.

Η θέα του κάμπου της Κόνιτσας με την περικαλή πόλη στο βάθος και τον λόφο του Λιατοβουνίου στα αριστερά, όπου και τα λείψανα αρχαίων νεκροταφείων. Από τη συστηματική ανασκαφή τους, κατά τη δεκαετία του 1990, αποκαλύφθηκε μια ακόμη σημαντική κώμη της Μολοσσίδος κατοικημένη από την ΥΕ ΙΙΙ Γ' Εποχή (1200-1150 π.Χ.) έως το α' μισό του 4ου π.Χ. αιώνα. Τα πλούσια κτερίσματα των τάφων μαρτυρούν το διόλου ευκαταφρόνητο βιοτικό επίπεδο των κτηνοτρόφων που διαβιούσαν στη λεκάνη της Κόνιτσας. Κάτω, ξίφος του πρωιμότερου τάφου της ΥΕ Εποχής και περόνη με απόληξη λεοντοκεφαλής (φωτ. ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

Η Κόνιτσα Konitsa

View of the plain of Konitsa with the beautiful town in the distance and Liatovouni hill to the left, with the remains of ancient cemeteries. Their systematic excavation in the 1990's revealed yet one more important village of the land of Molossoi, inhabited from the Later Helladic III C era (1200-1150 B.C.) until the 1st half of the 4th century B.C. The affluent offerings found in the tombs bear witness to the high living standards of the stock-breeders dwelling in Konitsa basin.

*Below, a sword from the oldest tomb of the Later Helladic era with a lion's head on the hilt
(phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).*

Αμαυρόχρωμα αγγεία από τους πρωιμότερους τάφους του Λιατοβουνίου (9ος-8ος αι. π.Χ.) εντόπιας χειροποίητης κεραμικής. Κάτω, χάλκινα αντικείμενα καθημερινής χρήσης, προϊόντα κορινθιακής χαλκουργίας του 5ου αι. π.Χ. (φωτ. 12^η Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).
Vessels bearing black decorations from the earliest tombs of Liatovouni (9th-8th century B.C.) of local handmade pottery. Below, bronze artifacts of everyday use, belonging to Corinthian copper workmanship of the 5th century B.C. (phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).

Κτερίσματα των τάφων του Λιατοβουνίου της Κλασικής Εποχής που αποτελούν εισαγόμενα προϊόντα, ανάμεσα στα οποία ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει το «φοινικικού» τύπου γυάλινο αγγείο (πάνω αριστερά), το οποίο εισήχθη στον οικισμό με το πολύτιμο περιεχόμενό του από αιθέρια έλαια (φωτ. ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

Offerings from the tombs of Liatovounio that were imported and belong to the Classical Era, among which especially interesting is a "Phoenician type" glass vessel (upper left) that was imported along with its valuable content of essential oils (phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).

Χάλκινο άγαλμα, πιθανώς νέγρου υπηρέτη των ρωμαϊκών χρόνων, που προέρχεται από την ανασκαφή ενός πλούσιου αγροκτήματος (*latifundium*) στην θέση Παλαιογορίτσα του κάμπου της Κόνιτσας (φωτ. 12^η Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

Bronze statue, probably of a black servant of the Roman period, from the excavation of a rich farm (latifundium) at Palaiogoritsa site of Konitsa plain (phot. 12th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Ioannina).

Ο ναΐσκος του Αγίου Νικολάου στη θέση Παλαιογορίτσα του κάμπου της Κόνιτσας, η κτίση του οποίου χρονολογείται στα τέλη του 14ου με αρχές του 15ου αιώνα.
Chapel of St. Nicholas at Palaiogoritsa site of Konitsa plain, built between the end of the 14th and the beginning of the 15th century.

Ο ναός της Κόκκινης Παναγιάς στη θέση Σέρβινα του κάμπου της Κόνιτσας, η ονομασία του οποίου οφείλεται στο χρώμα των πλίνθων της τοιχοποιίας του και οι οποίες πιθανότατα προέρχονται από ρωμαϊκό κτήριο της Παλαιογορίτσας. Ο ναός, που είναι αφιερωμένος στη Ζωοδόχο Πηγή, χρονολογείται στα τέλη του 13ου με αρχές του 14ου αιώνα και είναι ιδιαίτερα σημαντικός, εξαιτίας της τοιχογραφίας της κόγχης του, από τα ελάχιστα δείγματα ζωγραφικής των βυζαντινών χρόνων της ευρύτερης περιοχής, με έναν μάλιστα ιδιαίτερα πρωτότυπο συνδυασμό θεμάτων, μεταξύ των οποίων και το ομοίωμα του ναού, που μαρτυρεί την ακέραιη διατήρησή του από την εποχή της κτίσης του μέχρι σήμερα.

The temple of Kokkini Panagia at Servina site of Konitsa plain, the name of which comes from the colour of the plinths used to build its walls, and which most probably came from a Roman building in Palaiogoritsa. The temple, dedicated to Zoodochos Pigi, is dated between the end of the 14th and the beginning of the 15th century and is especially important because of the mural in its alcove, one of the very few samples of Byzantine painting in the greater region, indeed with an especially original combination of themes, among which the effigy of the temple, bearing witness of its preservation from the time of its construction until today.

Η πόλη της Κόνιτσας είναι χτισμένη στους πρόποδες του όρους Τραπεζίτσα (υψόμε. 2.022μ.). Δεξιά της βρίσκεται η χαράδρα του ποταμού Αώου και οι απότομες πλαγιές της Τύμφης (υψόμε. 2.497μ.) και στο βάθος αριστερά ο Σμόλικας (υψόμε. 2.637μ.) και ο Κλέφτης (υψόμε. 1.846μ.). Ο εύφορος κάμπος της Κόνιτσας, κατ' ουσίαν η μοναδική αξιόλογη καλλιεργήσιμη έκταση της επαρχίας, που το 88% της ανήκει στα δάση και τους βοσκότοπους, εκτός από την καλλιέργεια καλαμποκιού και μηδικής είναι ιδιαίτερα γνωστός για τα εύγευστα πεπόνια και ροδάκινα, τα οποία καλλιεργούνται ως επί το πλείστον στα χωριά Καλλιθέα και Κλειδωνιά.

The town of Konitsa is built at the foot of Mt. Trapezitsa (altitude 2,022 m.). On its right lies the gorge of Aaos River and the steep slopes of Tymfi (altitude 2,497 m.), while in the background lie Smolikas (altitude 2,637 m.) on the left, and Kleftis (altitude 1,846 m.). The fertile plain of Konitsa, in fact the only considerable cultivable land in the province, 88% of which is covered by woodlands and pastures, except the cultivation of corn and trefoil, is particularly known for its tasty melons and peaches, which are for the most part cultivated in Kallithea and Kleidonia villages.

Το περίφημο μονότοξο γεφύρι της Κόνιτσας, με άνοιγμα 36μ. και ύψος 20μ., θεμελιωμένο στις βραχώδεις υπόρρειες της Τύμφης και της Τραπεζίτσας. Το κρεμασμένο στην κορυφή του τόξου καμπανάκι ειδοποιούσε αγωγιάτες και διαβάτες για την επικινδυνότητα του περάσματος, όταν φυσούσαν δυνατοί άνεμοι. Το κόστος κατασκευής του έφτασε τα 120.000 γρόσια, τα οποία διέθεσαν οι Ι.Λούλης, Α.Παπάζογλου, οι αδελφοί Λιάμπεη και κάτοικοι της περιοχής για να συνδέει τα Γιάννενα και το Ζαγόρι με την Κόνιτσα και τη Δυτική Μακεδονία.

The famous single-arched bridge of Konitsa, with a span of 36 meters, founded on the rocky feet of Tymfi and Trapezitsa. The bell at the top of the arch warned mule drivers and wayfarers of the danger when strong winds blew. The cost of its construction reached 120,000 piastres, and was covered by I. Loulis, A. Papazoglou, the Liampei brothers and other residents of the area, in order to connect Ioannina and Zagori with Konitsa and Western Macedonia.

Στη διπλανή σελίδα, το μοναδικό σωζόμενο τζαμί της Κόνιτσας, το επωνομαζόμενο Σουλτάν Σουλεϊμάν, που χρονολογείται τον 15ο αιώνα. Την ίδια περίπου εποχή χρονολογείται και το πρώτο μουσουλμανικό τέμενος της Κόνιτσας, το γνωστό τζαμί Χουσεϊν Σαχ ή τζαμί του παζαριού που σύμφωνα με τον Τούρκο περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπή χτίστηκε με δωρεά του Σουλτάνου Βαγιαζίτ Β' και βρισκόταν στη θέση που βρίσκεται σήμερα ο ναός του Αγ. Κοσμά. Δεξιά, κτίσματα μουσουλμανικά, ιμαρέτ (πτωχοκομείο, επάνω) και τουρμπές (κάτω) που πλαισίωναν το τζαμί της Κάτω Κόνιτσας.

On the previous page, the only surviving mosque in Konitsa, named Sultán Suleiman, dated to the 15th century. Contemporary with it was the first Muslim mosque of Konitsa, known as Hussein Shah mosque, or market mosque, which, according to Turkish traveler Evliya Çelebi, was built by a donation of Sultan Bayezid II and stood at the site of the contemporary temple of Saint Kosmas. On the right, Islamic buildings, an imaret (poorhouse, above) and mausoleum (below) that surrounded the mosque of Lower Konitsa.

Parish of Saint
Church of Saint Agatha

Ο κοιμητηριακός ναός των Αγίων Αποστόλων στην Κάτω Κόνιτσα, κτίσμα του 18ου αιώνα που πιθανότατα αντικατέστησε προϋπάρχοντα ναό του 17ου αιώνα. Εξ αυτού πιθανώς και η δεσποτική εικόνα των Αγίων Αποστόλων του 17ου αιώνα, έργο ιδιαίτερης ικανότητας αγιογράφου που επαργυρώθηκε το 1817 «...δηά χηρός Άθανασίου Πολυχρόνη, χρυσοχόου» (φωτ. Η' Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων).

The sepulchral temple of the Holy Apostles in Lower Konitsa, a building of the 18th century that probably replaced an existing 17th century temple. From it probably came the 17th century bishopric icon of the Saint Apostles, work of an especially skilled artist that was plated with silver in 1817 "...by the hand of Athanasios Polychronis, goldsmith" (phot. 8th Ephorate of Byzantine Antiquities of Ioannina).

Ο ναός του Αγίου Κοσμά στο κέντρο της Κόνιτσας, με τον ανδριάντα του Μακαριστού Μητροπολίτου Σεβαστιανού στα αριστερά, όνειρο ζωής του οποίου υπήρξε η κτίση του συγκεκριμένου ναού.

The temple of Saint Kosmas at the center of Konitsa, with the statue of His Grace Metropolitan Sevastianos on the left, whose life-dream was the erection of this temple.

Ο μητροπολιτικός ναός του Αγίου Νικολάου στην Επάνω ή Παλαιά Κόνιτσα, κτίσμα του 19ου αιώνα, στον περίβολο του οποίου στέκει η προτομή του Οικουμενικού Πατριάρχου Αθηναγόρα, του εκ μητρός καταγόμενου από την Κόνιτσα.

The bishopric temple of St. Nicholas in Upper or Old Konitsa, built in the 19th century, at the grounds of which stands the bust of Ecumenical Patriarch Athenagoras, who came from Konitsa on the side of his mother.

Η αναπαλαιωμένη σήμερα, επανομαζόμενη Οικία της Χάμκως, το φρουριακό οικιστικό συγκρότημα στην Επάνω Κόνιτσα, που ανήκε στην οικογένεια της μητέρας του Αλή Πασά και κόρης του Ζεϊνέλ Μπέη της Κόνιτσας. Το οικιστικό συγκρότημα του Ζεϊνέλ Μπέη κτίστηκε στα τέλη του 18ου αιώνα, αλλά δέχθηκε πολλές προσθήκες και επισκευές κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Σήμερα σώζονται μόνο ο αναπαλαιωμένος πύργος του (κούλια) και ορισμένες από τις κύριες εισόδους του.

The restored today, so called House of Hamko, the citadel residential complex in Upper Konitsa, which belonged to the family of the mother of Ali Pasha and daughter of Zeinel Bey of Konitsa. The residential complex of Zeinel Bey was built at the end of the 18th century, but received many extensions and repairs during the 19th century. Today remain only the restored tower (koulia) and some of the main entrances.

Η γνωστότερη ως οικία Χουσεΐν Σίσκου (Χουσέμπεη), ερειπωμένη σήμερα, στην παλαιότερη συνοικία της Επάνω Κόνιτσας, κτίσμα του 19ου αιώνα σε φωτογραφία του 1988 και κάτω, οι δύο έμμετρες επιγραφές εκατέρωθεν της εισόδου. Στη διπλανή σελίδα, χαρακτηριστικές μορφές Τουρκαλβανών Μπέηδων της Κόνιτσας, σε φωτογραφία του 1880 από τη συλλογή του Μουσείου Μπενάκη.

Better known as the house of Hussein Siskos (Huse Bey), today in ruins in the oldest neighborhood of Upper Konitsa, a building of the 19th century in a photograph of 1988 and below, the two verses engraved on either side of the entrance. On the next page, typical Turk-Albanian Beys of Konitsa, in a photograph of 1880 from the collection of Benaki Museum.

Ως τις αρχές του 20ού αιώνα, στην Επάνω Κόνιτσα κατοικούσαν οι ευπορότερες οικογένειες της πόλης. Σήμερα, τα πενήνταδύο πιο καλοδιατηρημένα αρχοντικά, όπως το Φλωρέικο (επάνω) και του Παπαδιαμάντη (διπλανή σελίδα), έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα (φωτ. σελ.62 Βαγγέλης Καλύβας).

Until the beginning of the 20th century, the most prosperous families of the city dwelled in Upper Konitsa. Today, the fifty-two best-preserved mansions, like Floreiko (previous page) and Papdiamanti (above) are listed as preservable (phot. p.62 Vangelis Kalyvas).

Οι αδελφοί Δερδέκη, Δημήτριος και Μάνθος από την Κόνιτσα, έμποροι στο Βόλο με τη μητέρα τους και άλλα μέλη της οικογένειάς τους, στις αρχές του 20ού αιώνα (αρχείο Μυρτώς Φλώρου-Παπαϊωάννου).

Derdeki brothers, Dimitrios and Manthos from Konitsa, merchants in Volos with their mother and other members of their family, in the early 20th century (archive of Myrto Florou-Papaioannou).

Ο Σπυρίδων Δόβας, κάτοικος της Επάνω Κόνιτσας, γραμματεύς της Μητροπόλεως Κονίτσης και μετέπειτα δημοσιογράφος της εφημερίδος «Λώς» (φωτ. τέλη 19ου αιώνα, αρχείο Μυρτώς Φλώρου-Παπαϊωάννου).

Spyridon Dovas, resident of Upper Konitsa, secretary of the Bishopric of Konitsa and later journalist for "Aos" newspaper (phot. end of the 19th century, archive of Myrto Florou-Papaioannou).

Το διαβατικό του αρχοντικού του Νταλήμπεη, του τελευταίου κατά την παράδοση δημάρχου της Κόνιτσας επί Τουρκοκρατίας. Επιβλητικές αυλόπορτες αποτελούσαν τα διαβατικά χριστιανικών και μουσουλμανικών οικιών της Επάνω Κόνιτσας, καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

The passageway to the court of Ntali Bey, the last, according to tradition mayor of Konitsa during the Turkish occupation. Imposing court doors enclosed the passageways of Christian and Muslim mansions of Upper Konitsa during the entire 19th century.

Χορός στη συνοικία Περιβόλι της Επάνω Κόνιτσας, στα 1906. Στο βάθος, το Φλωρέικο και στη διπλανή σελίδα ο πρόκριτος Χαράλαμπος Φλώρος, ιδιοκτήτης της οικίας με την οικογένειά του, στα 1885 (αρχείο Μυρτώσ Φλώρου-Παπαϊωάννου).

Dance in Perivoli neighborhood of Upper Konitsa, in 1906. In the background, the Floreiko and on the next page the notable Charalampos Floros, owner of the residence with his family, in 1885 (archive of Myrto Florou-Papaioannou).

Η «Στρατιώνα», ο περιώνυμος «Κισλάς» της Κόνιτσας, ανύπαρκτος σήμερα, με όλες τις διοικητικές, θρησκευτικές και στρατιωτικές αρχές της πόλεως σε επίσημη εκδήλωση (φωτ. τέλη 19ου αιώνα, αρχείο Μυρτώς Φλώρου-Παπαϊωάννου).

The "barracks", the famous "Kislas" of Konitsa, non-existent today, with all the administrative, religious and military authorities of the city in an official event (phot. late 19th century, archive of Myrto Florou-Papaioannou).

Γραφικές εικόνες από την αγορά της Κόνιτσας σε φωτογραφίες του F. Boissonas το 1913 (Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης).

Graphic images from the market of Konitsa photographed by F. Boissonas in 1913 (Thessaloniki Museum of Photography).

Σελ. 72: Ο φωτογράφος Ιωάννης Καπαίος απαθανάτισε πρόσωπα και γεγονότα στην Κόνιτσα για περισσότερο από 50 συναπτά έτη. Εδώ, ποζάρει δίπλα στη φωτογραφική μηχανή του επίσης επαγγελματία φωτογράφου πατέρα του. Τα σιδεράδικα της αγοράς της Κόνιτσας παρήγαγαν και επισκεύαζαν κάθε λογής εργαλεία αγροτικής και οικοδομικής χρήσης. Ο Δημήτριος Κορτσινόγλου (επάνω), αν και συνταξιούχος σήμερα, διατηρεί στην εντέλεια το εργαστήρι του, που είναι γεμάτο από εργαλεία κατασκευασμένα από τον ίδιο στο καμίνι και στο αμόνι. Άριστος στην κατασκευή υποδημάτων, ο Ανδρέας Παπαχρήστου (κάτω), γνωρίζει μέχρι σήμερα τα ανατομικά χαρακτηριστικά των ποδιών των περισσότερων Κονιτσιωτών, καλύτερα κι από τους ίδιους.

Page 72: Photographer John Kapaios captured people and events in Konitsa for more than 50 consecutive years. Here, he poses next to his father's camera, also a professional photographer. Blacksmiths in Konitsa market produced and repaired all sorts of agricultural and building tools. Demetrius Kortsinoglou (above), although now retired, maintains his workshop in perfect condition, full of tools made by himself with furnace and anvil. Excellent shoemaker, Andreas Papachristou (below), knows the anatomical features of the feet of most citizens of Konitsa better than they do.

ΑΛΛΙΟΙ ΚΟΝΙΤΣΙΑΤΕΣ ΣΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Η λειτουργία και το πανηγύρι στο γραφικό ξωκλήσι της Παναγίας, λίγο πιο πάνω από την πόλη της Κόνιτσας, αποτελούσε και συνεχίζει ακόμα και σήμερα να αποτελεί σημαντικό γεγονός της ζωής της πόλης. Επάνω, χορός με τη συνοδεία τοπικής κομπανίας το 1906 και κάτω, αγιασμός στον περίβολο του ναού την ημέρα του δεκαπενταυγούστου του 2002, παρουσία του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας και Κάρολου Παπούλια.

The mass and festival in the picturesque chapel of the Virgin Mary, just above the town of Konitsa, was and continues even today to be an important occasion in the life of the city. Above, dance to the accompaniment of local musicians in 1906, and below benediction in the temple precinct on August 15 2002, in the presence of the President of the Greek Republic, Mr. Karolos Papoulias.

Αναγνωστοπούλειος Γεωργική 15 Δεκεμβρίου 1926

Το όραμα του εκ Παπίγγου ευεργέτη Μ. Αναγνωστόπουλου για τη δημιουργία ενός πρότυπου εκπαιδευτηρίου στην ενδοτική περιοχή της γενέτειράς του, πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση της Αναγνωστοπούλειου Γεωργικής Σχολής της Κόνιτσας, τα εγκαίνια της οποίας έγιναν το 1926. Κάτω, η προτομή του ευεργέτη στον περίβολο της Σχολής το 2002.

The vision of benefactor M. Anagnostopoulos from Papingo to create a model educational institution in the region of his birthplace was realised with the establishment of the Anagnostopoulos Agricultural School of Konitsa, the inauguration of which took place in 1926. Below, the bust of the benefactor in the courtyard of the School in 2002.

Η Τύμφη και
η Χαράδρα του Αώου

Tymfi and
the Ravine of Aooos

Οι βραχώδεις κορυφογραμμές του όρους Πάπινγκος, όπως υπήρξε καθιερωμένη πριν από ένα περίπου αιώνα μεταξύ των κατοίκων της περιοχής η σημερινή Τύμφη, που έλκει την ονομασία της από την πάλαι ποτέ Τυμφαία Χώρα των Μολοσσών.

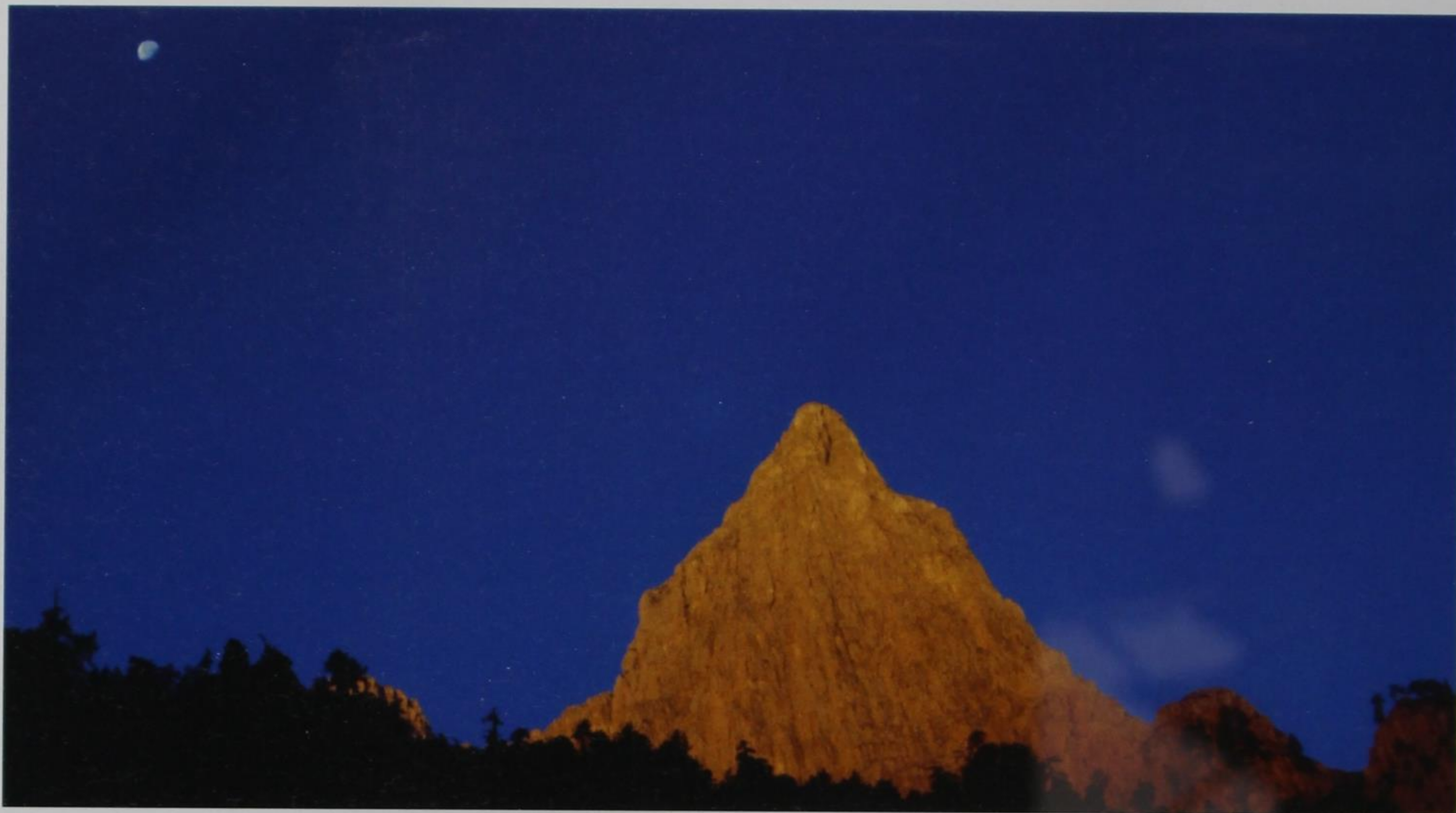
The rocky ridges of Mount Papingo, as contemporary Tymfi was called for more than a century by the residents of the region, owes its name to the one-time Tymfaia Country of Molossoi.

*Ο ποταμός Αώος, διασχίζοντας την ομώνυμη χαράδρα, που σχηματίζεται ανάμεσα από τα όρη Τύμφη και Τραπεζίτσα, την Άνοιξη.
River Aeos, crossing the homonymous gorge, formed between mountains Tymfi and Trapezitsa, during the spring.*

*Η ίδια θέα, τον Δεκέμβριο του 2001, με προφανές το σπάνιο φαινόμενο του παγώματος της επιφάνειας του ποταμού.
The same view, in December 2001, where the rare phenomenon of the freezing of the surface of the river can be seen.*

Η χαραυγή στην κορυφή της Γκαμήλας (υψόμ. 2.497μ.) και κάτω, το περίγραμμα των κορυφογραμμών της Τραπεζίτσας όπως φαίνονται μαζί με τις κορυφογραμμές του Γράμμου στο βάθος, την ίδια ώρα από την γειτονική Τύμφη.

Dawn on Gamila summit (altitude 2,497 meters) and below, the contour of the ridges of Trapezitsa as seen at the same time of day along the ridgeline of Grammos in the distance, from neighbouring Tymfi.

Διπλανή σελίδα: Τα δάση της χαράδρας του Αώου, τα οποία παραμένουν μέχρι σήμερα απροσπέλαστα από το οδικό δίκτυο, δεν υλοτομήθηκαν συστηματικά τις τελευταίες δεκαετίες και για τον λόγο αυτό παρουσιάζουν μια αφάνταστα υψηλή ποικιλότητα σε σχηματισμούς βλάστησης και σε σπάνια είδη φυτών.

Next page: The forests of the ravine of Aaos, which so far remain inaccessible by road, have not been harvested regularly in recent decades and therefore have an incredibly high diversity in vegetation formations and rare plant species.

Σελ. 86-87: Ανθισμένα αγριολούλουδα και νερά από το λιώσιμο του χιονιού στις γύρω πλαγιές υποδηλώνουν τον ερχομό της Άνοιξης στην Δρακόλιμνη της Τύμφης σε υψόμετρο 2.100μ.

Page 86-87: Wildflowers in bloom and water from melting snow on the surrounding slopes indicate the coming of spring in Drakolimni of Mt. Tymfi at an altitude of 2,100 m.

Στα απόκρημνα βουνά της Κόνιτσας, όπως στην χαράδρα του Αώου, ζουν τα μισά από τα 700 περίπου αγριόγιδα (*Rupicapra rupicapra*) της Ελλάδας. Τα αρσενικά ζουν τον περισσότερο χρόνο μόνα (επάνω), ενώ τα θηλυκά σε κοπάδια μαζί με τα μικρά τους όπως αυτά της διπλανής σελίδας.

On the steep mountains of Konitsa, like the ravine of Aoos, live half of the approximately 700 Balkan chamois (*Rupicapra rupicapra*) of Greece. Males live most of the time alone (above), while females live in herds with their young, as those on the adjacent page.

Η υψηλή βιολογική αξία της περιοχής γίνεται αντιληπτή από την παρουσία αξιόλογων πληθυσμών σπάνιων ειδών πανίδας, όπως της αρκούδας (*Ursus arctus*). Στη φωτογραφία, μεγαλόσωμη αρσενική αρκούδα στη χαράδρα του Αώου, τον Ιούνιο του 2004.

The high biological value of the area is indicated by the presence of valuable populations of rare species of fauna such as bears (*Ursus arctus*). In the photo, a huge male bear in the ravine of Aoos, in June 2004.

Πετροχελίδονα (*Ptyonoprogne rupestris*), φωλιασμένα σε απότομες ασβεστολιθικές εσοχές στη χαράδρα του Αώου. Κάτω, η ιδιαίτερα γοητευτική καμπανούλα (*Edraianthus graminifolius*) κοσμεί με τη λιτή παρουσία της, τις ίδιες εσοχές.

Crag martins (*Ptyonoprogne rupestris*), nestled in steep limestone recesses in the ravine of Aoos. Below, the very charming rock bells (*Edraianthus graminifolius*) adorn the same recesses with their modest presence.

Η χαράδρα του Αώου και το γειτονικό φαράγγι του Βίκου και Βοΐδομάτη λειτούργησαν ως φυσικά καταφύγια που διέσωσαν σπάνια είδη φυτών, κατά την περίοδο των τελευταίων παγετώνων. Ένα από αυτά είναι και η ραμόντα η σερβική (*Ramonda serbica*) που συναντάται στις δύο χαράδρες και σε 5-6 ακόμα μικρές περιοχές στα βόρεια της χώρας.

The ravine of Aaos and the Vikos and Voidomatis gorge acted as natural reserves that rescued rare plant species during the last Ice Age. One of them is the Serbian phoenix (*Ramonda serbica*) which is found in the two ravines and 5-6 other sites in the north of the country.

Σελ.92-93: Η μονή Στομίου είναι χτισμένη σε ένα ειδυλλιακό τοπίο, σε μια φυσική εξέδρα στο εσωτερικό της χαράδρας του Αώου.

Page 92-93: Stomio monastery is built in an idyllic setting, on a natural platform inside the ravine of Aaos.

Η Λάκκα του Αώου

Lakka of Aooos

Διπλανή σελίδα: Η θέα του οικισμού των Πάδων με τις χιονοσκεπείς κορυφογραμμές του Σμόλικα στο βάθος, ένα από τα χωριά του συμπλέγματος της Λάκκας του Αώου, που κατοικούνται ως επί το πλείστον από βλαχόφωνο πληθυσμό, ο οποίος ανέκαθεν ασχολείτο κατά κύριο λόγο με την ημινομαδική κτηνοτροφία. Πάνω, φωτογραφία Παδιώτη με τη χαρακτηριστική του ενδυμασία, απαθανατισμένου στο στούντιο των Αφών Μανάκια στα Ιωάννινα, κατά τα τέλη του 19ου αιώνα.

On the previous page: A view of the settlement of Pades with the snow-covered ridges of Smolikas in the background, one of the cluster of villages in the Lakka of Aoos, inhabited mostly by a Vlach-speaking population, who have always devoted themselves mainly to semi-nomadic livestock breeding. Above, photo of a Padiot in traditional costume, captured in the studio of Manakia Brothers in Ioannina, in the late 19th century.

Απαράλλακτες πόζες νεονύμφων σε διαφορετικές εποχές στο Δίστρατο (π. Μπρεάζα), χωριό κι αυτό της Λάκκας του Αώου, από τα πλέον έσχατα και δυσπρόσιτα (φωτ. δεκαετία 1930).

Unchanging poses of newly weds of different times in Distrato (former Breaza), also a village in the Lakka of Aoos, one of the most inaccessible and furthest (photo 1930s).

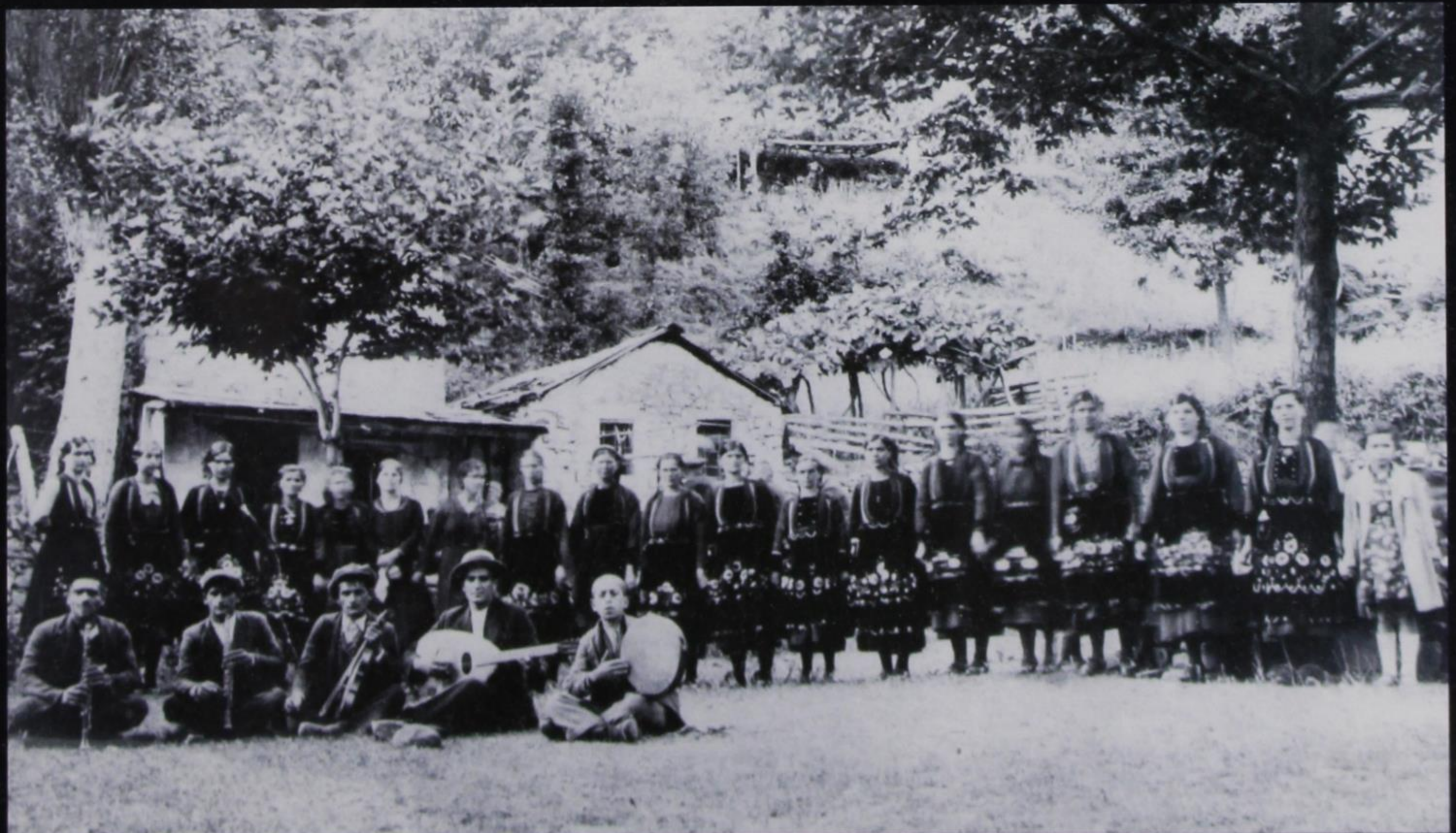

*Εικόνες από το Παλιοσέλι της Λάκκας του Αώου σήμερα, με χαρακτηριστική την ηρεμία του βουκολικού τοπίου.
Images from Palioseli in the Lakka of Aaos today, with the characteristic calm of the bucolic landscape.*

Σκηνές από τα περιώνυμα γλέντια στο Παλιοσέλι, το 1920. Πάνω, το χοροστάσι έξω από τον ναό του Αγίου Δημητρίου και κάτω, γυναικείος χορός στο μεσοχώρι.
Scenes from the famous celebrations in Palioseli, in 1920. On top, the antechoir outside the church of St. Demetrius and below, women dancing in the midlands.

Ο ενοριακός ναός του Αγίου Νικολάου στα Άρματα. Στη διπλανή σελίδα, ανακαινισμένο νεροπρίονο στα Άρματα, οι κάτοικοι των οποίων ήταν ιδιαίτερα φημισμένοι για τη γνώση τους στην υλοτομία και την επεξεργασία της ξυλείας.

The parish church of St. Nicholas in Armata. On the previous page, renovated water-saw in Armata, the inhabitants of which were particularly known for their knowledge in logging and processing timber.

Αποθήκη κατασκευασμένη από πέτρες οφιόλιθου στα Άρματα.

Storehouse constructed of ophiolite stone in Armata.

Ο Σμόλικας και ο Κλέφτης

Smolikas and Kleftis

Ο Σμόλικας (υψόμ. 2.637μ.), το δεύτερο σε ύψος βουνό της Ελλάδος και το μεγαλύτερο της Πίνδου, όπως φαίνεται μέσα από τα στενά της χαράδρας του Αώου, τη χαραυγή.

Smolikas (altitude 2,637m.), the second highest mountain in Greece and the highest in the Pindos mountain range, viewed through the narrow gorge of Aaos, at dawn.

*Αφθονες πηγές πλημμυρίζουν τα καταπράσινα λιβάδια με τα ρόμπολα, στην τοποθεσία Εφτά Βρύσες, πάνω από το χωριό Άρματα, στο Σμόλικα.
Abundant springs flood green meadows with Balkan pines at the Efta Vryses (Seven Fountains), located above Armata village in Smolikas.*

*Η Δρακόλιμνη του Σμόλικα ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες αλπικές λίμνες της Πίνδου, εξαιτίας του σχήματός της που προσομοιάζει σε καρδιά.
Drakolimni (Dragon Lake) in Smolikas stands apart from other alpine lakes of Pindos, because of its shape that is reminiscent of a heart.*

*Σελ. 108-109: Παρότι οι μύθοι για τις δύο Δρακόλιμνες, του Σμόλικα και του Παπίγκου, αναφέρονται στην απώλεια των κοπαδιών των προβάτων, οι βοσκοί συνεχίζουν μέχρι σήμερα να φέρνουν τα κοπάδια τους για πότισμα κάθε πρωί, κατά τη διάρκεια του θέρους.
Page 108-109: While the myths about both Dragon Lakes, on Smolikas and on Papingo refer to the loss of herds of sheep, shepherds still bring their herds to water every morning during the summer.*

«Τὸ ἀντάρτικο σῶμα τοῦ καπετὰν Σιδέρι, δρῶν ἐν Κονίτση τὴν περίοδον 1900-1913».
"The rebel forces of Captain Sideris, operating in Konitsa in the years 1900-1913".

Αντάρτικη ομάδα απαθανατιζόμενη στο λημέρι της στο Σμόλικα, το 1912 (αρχείο Απόστολου Βερτόδουλου).

Rebel troop photographed at its hideout in Smolikas, in 1912 (archive of Apostolos Vertodoulos).

Ο Γιώργος Σγούρος, όπως και άλλοι ομήλικοί του, γύριζε από τα παιδικά του χρόνια όλα τα δάση της Λάκκας του Αώου, τροφοδοτώντας με ξυλεία την τοπική αγορά. Στη φωτογραφία, θαυμάζει το μεγαλύτερο μανιτάρι της Βόρειας Πίνδου (*Laetiporus sulphureus*) στην απότομη χαράδρα Μπούγια, πάνω από το χωριό του, τα Άρματα. Στη διπλανή σελίδα, υπερχιλιετές ρόμπολο στην κορυφή Τσούκα Κάλιορο (Κορυφή των Αλόγων) του Σμόλικα, τον χειμώνα του 1994.

George Sgouros, like others of the same age, roamed from his childhood all the forests of the Lakka of Aeos, feeding the local timber market. In the photo, he admires the biggest mushroom in northern Pindos in the steep ravine of Bougia above his village, Armata. On the next page, a thousand-year old Balkan pine on Tsouka Kalioro (Crest of Horses) in Smolikas, in the winter of 1994.

Το χοροστάσι των ανδρών και των γυναικών στη σημερινή Αγία Παρασκευή (π. Κεράσοβο) στους δυτικούς πρόποδες του Σμόλικα, το 1920.

The antechoir for men and women in contemporary St. Paraskevi (former Kerasovo) on the western slopes of Smolikas, in 1920.

Η νομαδική κτηνοτροφία απετέλεσε και αποτελεί και σήμερα σημαντική παραγωγική δραστηριότητα στα χωριά της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας που διαθέτουν κατάλληλους υποαλπικούς βοσκότοπους. Στη διπλανή σελίδα, κοπάδι προβάτων στο όρος Ταμπούρι, ανάμεσα από τη Φούρκα και το Κεράσοβο (σημ. Αγία Παρασκευή) και πάνω ο τσέλιγκας μπαρμπα-Τέγος από την Φούρκα στην τελευταία του εν ζωή φωτογραφία, το 1988.

Nomadic livestock breeding was and still is today a major productive activity in the villages of the wider Konitsa district, which have suitable sub-alpine pastures. On the previous page, a herd of sheep on Mount Tambouri, between Fourka and Kerasovo (today St. Paraskevi) and above shepherd Barba-Tegos from Fourka in his last living photograph, in 1988.

Φούρκα, 1988. Στο δρόμο για το σχολείο (από το βιβλίο «Η Φούρκα της Ηπείρου»).

Fourka, 1988. On the way to school (from the book "Epirus' Fourka").

Βλάχοι υλοτόμοι από το Δίστρατο ποζάρουν, μπροστά από το υδροπρίονο που κατασκεύασαν και λειτουργούσαν το 1932 στα δάση του Αμαράντου (αρχείο Κωνσταντίνου Παγαλιά).

Vlach loggers from Distrato, posing in front of the water-saw they built and operated in 1932 in the forests of Amarantos (archive of Konstantinos Pagalias).

*Ιδιαίτερα περιποιημένη αυλή σε αρχοντικό του Γαναδιού, του μόνου θεσμοθετημένα διατηρητέου οικισμού της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας.
Particularly well groomed yard of a mansion in Ganadio, the only statutorily preservable town of the wider region of Konitsa.*

*Το αρχοντικό της οικογένειας Ξεινού στο Γαναδιό, οι εύποροι ιδιοκτήτες της οποίας παρεπιδημούσαν κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα στο Βουκουρέστι.
Στη διπλανή σελίδα, λεπτομέρεια ζωγραφικού διάκοσμου σε αρχοντικό του 19ου αιώνα, στο Γαναδιό.
The mansion of Xeinou family in Ganadio, the wealthy owners of which sojourned during the 19th century in Bucharest. On the next page, detail from the painted decoration in a 19th century mansion in Ganadio.*

Ο πνιγμένος στο πράσινο οικισμός της Μόλιστας και κάτω ένα από τα διασημότερα αρχοντικά του χωριού.

Διπλανή σελίδα: Το διαβατικό της μονής Εισοδίων της Θεοτόκου στο χωριό Μοναστήρι (π. Μποτσιφάρι), το καθολικό της οποίας είναι χτισμένο το 1672.

The verdant village of Molista and below one of the most famous mansions in the village.

On the next page: The antechoir of the Presentation of the Virgin Mary Monastery in the village Monastiri (former Botsifari), the nave of which was built in 1672.

«ΧΑΙΡΕ ΚΕΧΑ ΡΙΤΟΜΕΝΗ!»

Ο οικισμός της Πουρνιάς (π. Σταρίτσιανη) είναι προικισμένος με γραφικά γκαλντεριμωμένα σοκάκια, καθώς και περίτεχνα αρχοντικά με κομψές κτητορικές επιγραφές.
The settlement of Pournia (former Staritsiani) is endowed with scenic cobblestone streets and elegant mansions with elaborate inscriptions.

*Το γεφύρι της Πουρνιάς, στη διπλανή σελίδα, χτίστηκε το 1817 στη θέση Μαυρόπετρα, που οφείλει προφανώς το όνομά της στο χαρακτηριστικό γεωλογικό σχηματισμό, όπου άγνωστο από πότε, υπάρχει η φαινόμενη βραχογραφία του Παντοκράτορος, σέβασμα ιδιαίτερης σημασίας για τους κατοίκους του χωριού.
The bridge of Pournia, on the next page, was built in 1817 at Mavropetra site, which apparently owes its name to a characteristic geological feature on which, unknown since when, exists an image of Our Lord, a place of reverence having great significance for the villagers.*

Το μονύδριο του Οσίου Νικάνορος πλησίον του ομώνυμου χωριού (π. Κορτίνιστα), χτισμένο το 1816 σε κορυφή απόκρημνου βράχου. Κάτω, η παράσταση με τη μορφή του Οσίου στο υπέρθυρο της εισόδου και στη διπλανή σελίδα, εικόνα του 19ου αιώνα με τις μορφές των Αγίου Κοσμά, Νεομάρτυρος Γεωργίου του πολυούχου Ιωαννίνων και του Οσίου Νικάνορος από τον καθεδρικό ναό του χωριού, που είναι αφιερωμένος στην Αγία Μαρίνα.

The cloister of St. Nikanoras near the homonym village (former Kortinista), built in 1816 on the top of a steep cliff. Below, his image on the lintel of the entrance and on the next page an icon of the 19th century with the forms of St. Kosmas, Martyr Georgios patron saint of Ioannina and St. Nikanoras from the cathedral of the village, which is dedicated to St. Marina.

ΘΑΓΓΟ
ΘΑΓΓΟ ΤΕΟΜΑΡΤΙ ΒΕΡΤΙΟΙ

ΒΙΣΑΝΤΩΡ
ΘΑΓΓΟΙ ΚΟΣΜΑΙ

ΘΕΑ
ΠΕΣ
ΜΕΘ
ΠΑΤΡ

ΜΑΚΑ
ΡΙΟΣ Α
ΝΑΡ Ο
ΦΟΒΕ
ΜΕΝΟΣ
ΤΟΝ
ΚΥΡΙΟΝ

1163 - 20.
δια χειρ Μαθητων
Ζωροβαντος

*Δείγματα της ντόπιας αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα, από τον γραφικό οικισμό του Πύργου (π. Στράτσιανη).
Samples of local architecture of the 19th century, from the picturesque village of Pyrgos (former Stratsiani).*

Ο Σαραντάπορος και ο Γράμμος

Ο σημερινός αυτοκινητόδρομος και η πριν από αυτόν κεντρική ημιονική οδός, που συνέδεε τα μαστοροχώρια με την πόλη της Κόνιτσας στα νότια και τα γειτονικά χωριά του Νομού Καστοριάς στα βόρεια, ακολουθεί τον ρου του ποταμού Σαραντάπορου διασχίζοντας την εκατέρωθεν κατάφυτη κοιλάδα του.

An aerial photograph of a wide river valley. The river, Sarantaporos, winds through the center of the valley, surrounded by lush green forests. The valley is flanked by dark, forested hills. The sky is overcast with grey clouds. The title 'Sarantaporos and Grammos' is overlaid in large white serif font.

Sarantaporos and Grammos

The modern highway and before it the central mule road, which connected the Mastorohoria (craftsmen's villages) with Konitsa to the south and the neighbouring villages of the prefecture of Kastoria to the north, follows the course of the river Sarantaporos, crossing the -on either side- verdant valley.

Οι πυκνά δασωμένες πλαγιές εναλλάσσονται με γυμνές από βλάστηση απόκρημνες θέσεις στο εσωτερικό της κοιλάδας του Σαραντάπορου, προσδίδοντας στο τοπίο μία ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

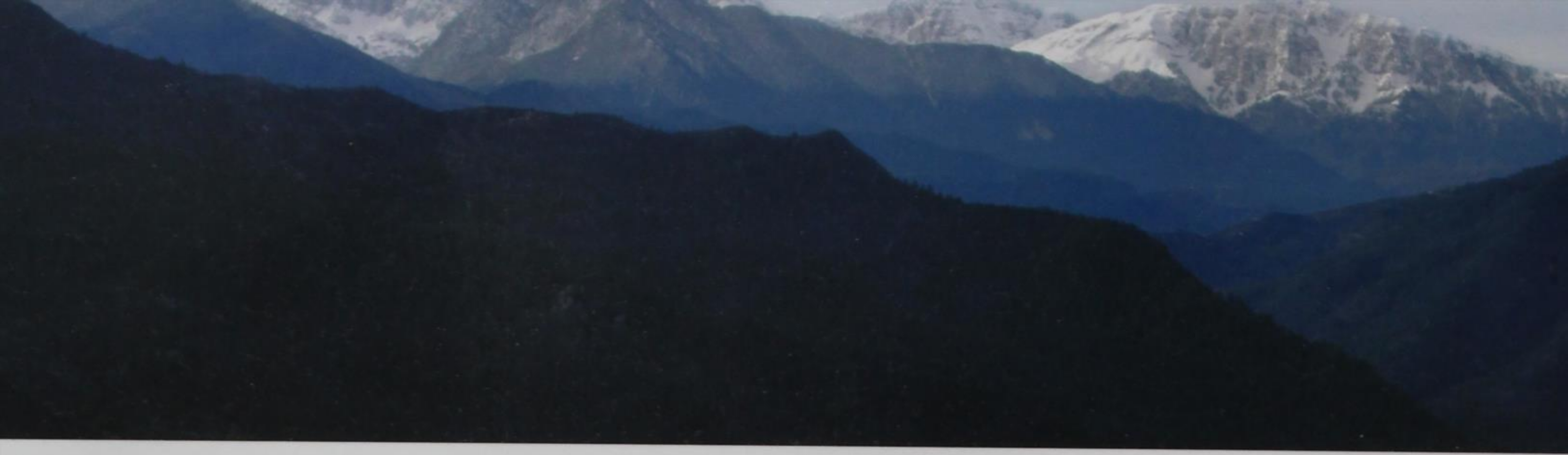
The densely forested slopes alternate with steep landscapes bare of vegetation within the valley of Sarantaporos, giving the landscape a special appearance.

Η Πυρσόγιαννη, το μεγαλύτερο χωριό των μαστοροχωρίων, χτισμένη στις πλαγιές του Γράμμου, αγναντεύει τις απέναντι κορυφογραμμές της Γύφτισσας και του Κλέφτη και βαθύτερα την Τραπεζίτσα και τη μεγάλη οροσειρά της Τύμφης.

Pirsogianni, the largest village of the Mastorohoria (craftsmen's villages), built on the slopes of Grammos, overlooking the ridges of Gyftissa and Kleftis and in the background Trapezitsa and the great mountains of Tymfi.

Ακολουθώντας τον ρου του Σαραντάπορου στην περιοχή της Πυρσόγιαννης, το βλέμμα συναντά στον ορίζοντα την επιβλητική οροσειρά της Τύμφης.

*Αντιπροσωπευτική αρχιτεκτονική σύνθεση σε αρχοντικό της Πυρσόγιαννης με κιπέγκι.
Representative architectural composition in a mansion in Pysogianni with a covered balcony (kipegki).*

Following the course of Sarantaporos in the Pysrogianni area, the eye meets the mountain range of Tymfi on the horizon.

Ο ενοριακός ναός του Αγίου Γεωργίου στην Πυρσόγιαννη, με το χαρακτηριστικό διπλό καμπαναριό, χτίστηκε το 1904 στη θέση παλαιότερου ναού και βρίσκεται δίπλα στο σχολείο του χωριού, το οποίο σύντομα θα στεγάσει το Εθνολογικό Μουσείο Ηπειρωτών Μαστόρων.

The parish church of St George in Pysrogianni with the characteristic double belfry was built in 1904 in the place of an older church and is located next to the village school, which will soon house the Ethnological Museum of Epirotic Craftsmen.

Μαστόροι από τη Ζέρμα (σημ. Πλαγιά Κονίτσης) το 1929, στο χωριό Άγιος Ανδρέας (π. Μπουρλέσιανη) της Αιτωλοακαρνανίας.
 Craftsmen from Zerma (today Plagia Konitsis) in 1929 in the village of St. Andreas (former Bourlesiani) of Aitoloakarnania.

Αλάσκα Η.Π.Α. Διάνοιξη σήραγγας, περίπου το 1915. Μεταξύ των εργαζομένων και μαστόροι από την Καστάνιανη Κονίτσης. (Μαστόροι-χτίστες από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας, 2009 σελ. 574. Πρωτοδημοσιεύτηκε στο εορταστικό έντυπο της Προοδευτικής Ενώσεως Πυρσόγιαννης το 1995- Αρχείο περ. «Αρμολόι» και Μουσείο Ηπειρωτών Μαστόρων, Πυρσόγιαννη).

Alaska, USA. Tunnelling around 1915. Among the workers are craftsmen from Kastaniiani Konitsis. (Craftsmen-builders from the Mastorohoria of Konitsa, 2009 p. 574. First published in a commemorative publication of the Progressive Union of Pyrsogianni in 1995 - "Armoloi" archive and Museum of Epirotic Craftsmen, Pyrsogianni).

Περσία. Ηπειρώτες και Δυτικομακεδόνες (Ντολιανιάτες) μαστόροι σε έργα κατασκευής σηράγγων, το 1935.
 Persia. Craftsmen from Epirus and Western Macedonia (Ntoliianiates) in tunnel construction works, in 1935.

Λίμνη Ευβοίας, Βουρμπιανίτες μαστόροι στην σκαλωσιά, το 1914. (Μαστόροι-χτίστες από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας, 2009 σελ. 153-Μαστοροχώρια, 2004, σελ.64-Αρχείο περ. «Αρμολοί» και Μουσείο Ηπειρωτών Μαστόρων, Πυρσόγιαννη).
 Limni Evias. Craftsmen from Vourmpiani on a scaffolding, in 1914. (Craftsmen-builders from the Mastorohoria of Konitsa, 2009 p. 153 - Mastorohoria, 2004, p. 64 - "Armoloi" archive and Museum of Epirotic Craftsmen, Pyrsogianni).

Στην Κόνιτσα και τα χωριά της αναδείχτηκαν αξιόλογοι μουσικοί που διατήρησαν ζωντανό το τοπικό μουσικό ιδίωμα, ως τις μέρες μας. Ένας από αυτούς και ο εικονιζόμενος ογδοντάχρονος Μιχάλης Πανουσάκος από την Βούρμπιανη διασκεδάζοντας τον κόσμο σε αποκριάτικο γλέντι στο χωριό Οξύα, το 2007.

From Konitsa and its villages emerged worthy musicians who have kept alive the local musical idiom, until the present day. One of them, and the depicted eighty-year-old Michalis Panousakos from Vourbiani entertaining people at the carnival of the village Oxya, in 2007.

Η μόνη προσθήκη στον καθεδρικό ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου στην Βούρμπιανη, από τις αρχές του 20ού αιώνα που τραβήχτηκε η φωτογραφία μέχρι σήμερα, είναι το κωδωνοστάσιο, η κατασκευή του οποίου έγινε από ντόπιους μαστόρους. Στον νότιο τοίχο διακρίνεται το εντοιχισμένο ηλιακό ρολόι που στέκει στην ίδια θέση από την περίοδο της ανέγερσης του ναού.

The only addition to the Cathedral of the Assumption of the Virgin Mary in Vourmpiani, from the early 20th century when the photograph was taken until today, is the bell tower, which was constructed by local craftsmen. On the south wall, we can see the built-in sundial that remains in the same position since the erection of the temple.

Το μαστοροχώρι Ασημοχώρι (π. Λεσκάτσι) χτισμένο στις πλαγιές της κοιλάδας του Γοργοποτάμου. Κάτω, το Δημοτικό Σχολείο του χωριού και δίπλα η θέα ενός «μπατζά» (φωταγωγός) αρχοντικού, στο λυκόφως.

Asimochori craftsmen's village (former Leskatsi) built on the slopes of the valley of Gorgopotamos. Below, the Primary School of the village and next to it the sight of a mansion's "mpatza" (skylight) in twilight.

*Το γεφύρι στο Παρασπόρι, λίγο πριν από το χωριό Χιονιάδες και στο βάθος ο ενοριακός ναός της κοινότητας, αφιερωμένος στον Άγιο Αθανάσιο.
The bridge in Paraspori, just before Chioniades village and in the background the parish church of the community, dedicated to Saint Athanasios.*

Οι Χιονιάδες αποτέλεσαν κέντρο ανάπτυξης της λαϊκής ζωγραφικής-αγιογραφίας, αναδεικνύοντας καλλιτέχνες με πλουσιότατη εργογραφία σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, ακολουθώντας δε το ρεύμα ίδιας καλλιτεχνικής σχολής. Στη φωτογραφία, συνεργείο Χιονιαδιτών ζωγράφων στα τέλη του 19ου αιώνα (αρχείο Κωνσταντίνου Σκούρτη).

Chioniades were the centre of folk painting and hagiography, producing artists who have created many works in almost all of Greece, following the stream of their own art school. In the photo, a workshop of painters from Chioniades in the late 19th century (archive of Konstantinos Skourtis).

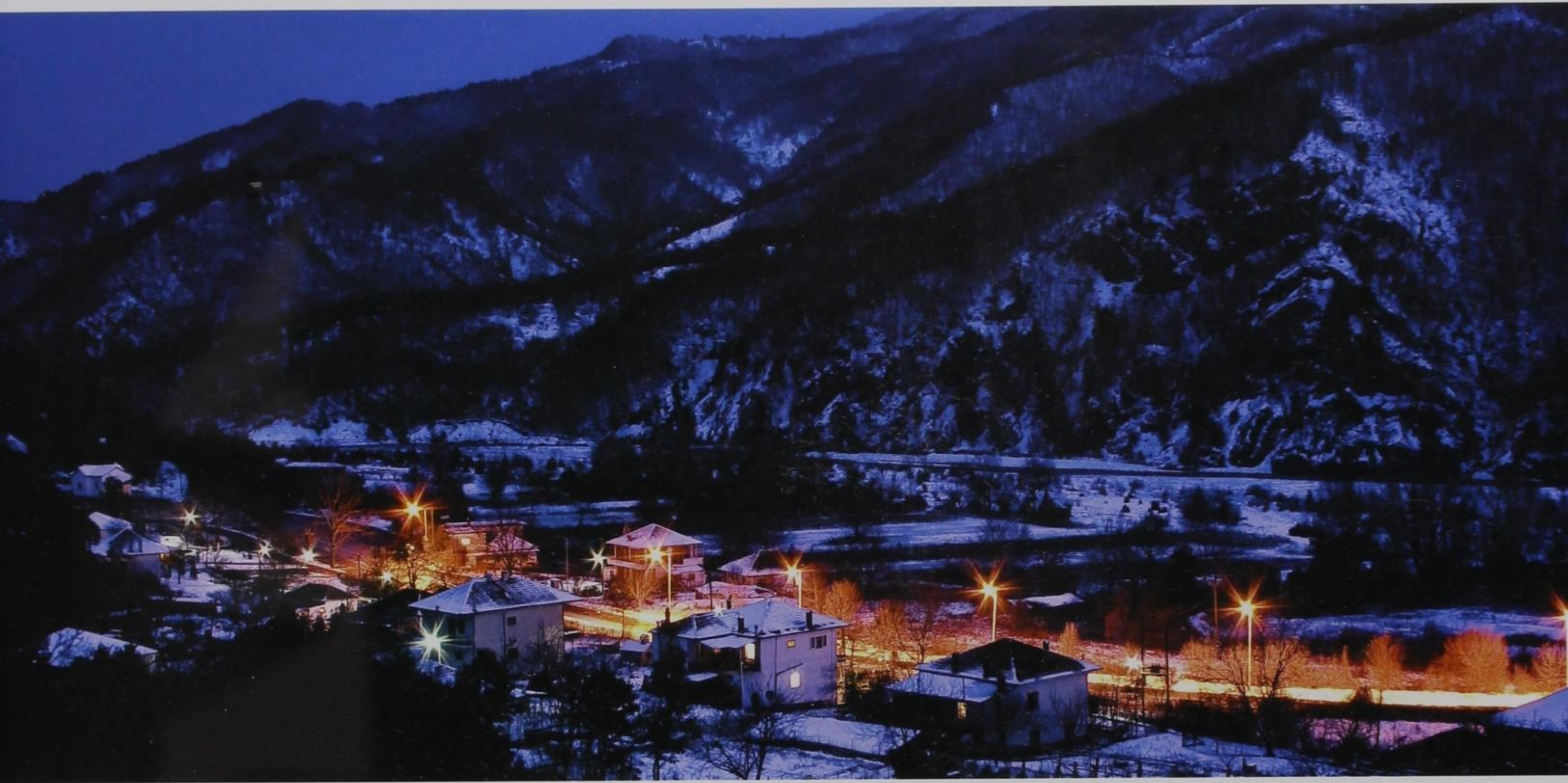
Ο Γοργοπόταμος (π.Τούρνοβο) που βρίσκεται στα ενδότερα της κοιλάδας του ομώνυμου ποταμού, υπήρξε ιδιαίτερα γνωστός για την παραγωγή ξυλουργών και ξυλογλυπτών που συνόδευαν τα μπουλούκια των Χιονιαδιτών ζωγράφων ή των μαστόρων της ευρύτερης περιοχής του Σαραντάπορου, στο πλαίσιο μιας συντεχνιακής νοοτροπίας αλληλοϋποστήριξης, αλλά και εξειδίκευσης στο παραγόμενο προϊόν. Στη φωτογραφία, η παράδοση της ξυλογλυπτικής συνεχίζεται το 1960 από τον εκ Τournovo καταγόμενο ιερέα Γεώργιο Σκαλιστή, στο Αγρίνιο (αρχείο Αικατερίνης Καμηλάκη).

Gorgopotamos (former Tournovo) located in the interior valley of the homonymous river, was well known for the production of carpenters and woodcarvers who accompanied the groups of painters from Chioniades, or craftsmen from the wider region of Sarantaporos, because of a guild culture of mutual support, but also because of specialisation. In the photograph, the tradition of woodcarving continues in Agrinio by priest George Skalistas from Tournovo.

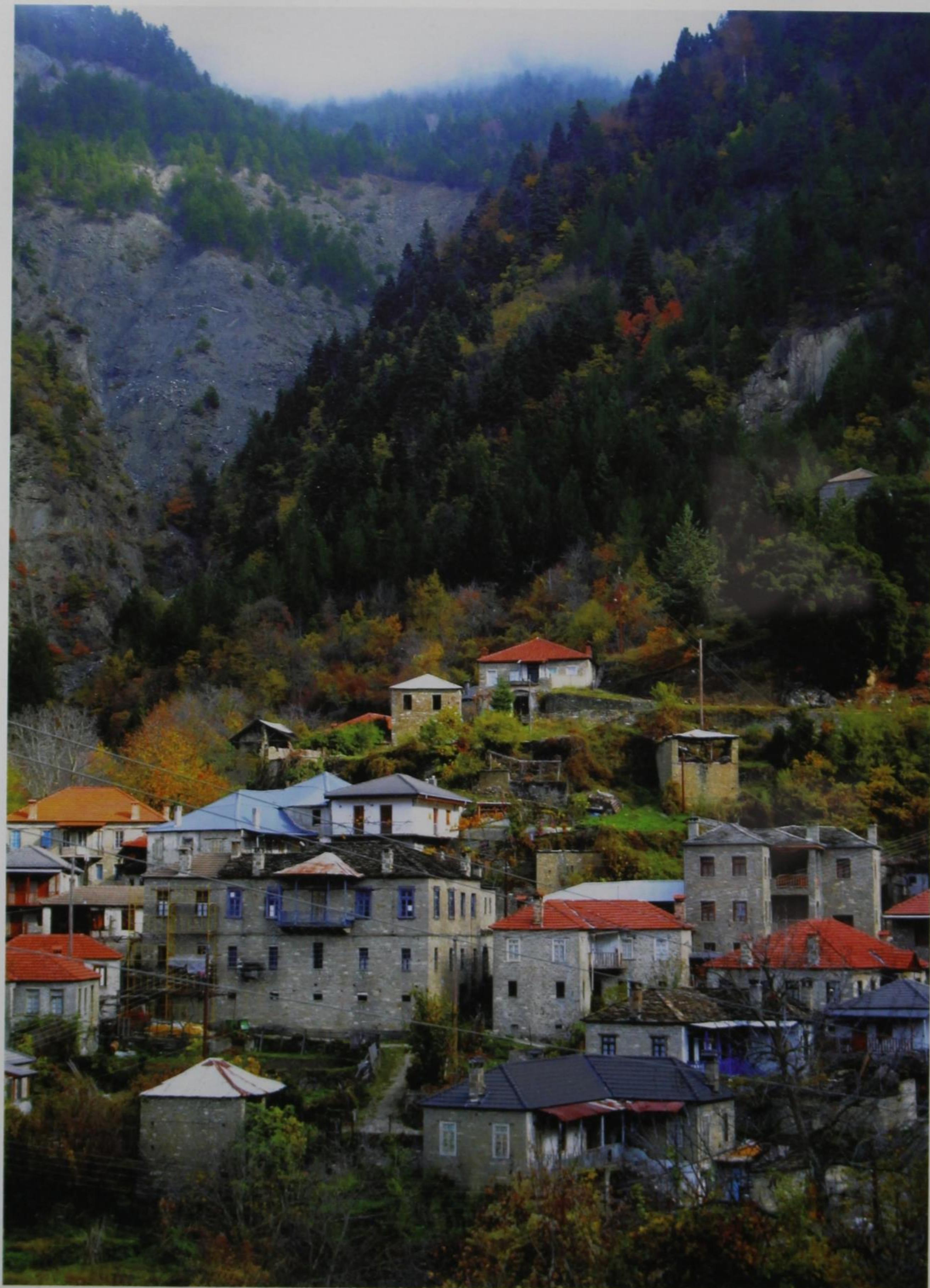
Η Θεοτόκος (π. Φυτόκος) προέκυψε από τη μετακίνηση των κατοίκων του παλιού χωριού στο σημερινό οικισμό, δίπλα στον κεντρικό δρόμο στις όχθες του Σαραντάπορου. Εκεί, ο Σωτήρης Ευθυμίου μπολιάζει τα δέντρα στα κτήματά του, ενώ η σύζυγός του Αλεξάνδρα φουρνίζει το ψωμί της εβδομάδας, που μόλις ζύμωσε υπομονετικά.

Theotokos (former Fytokos) came about from moving the inhabitants of the old village to the contemporary settlement, near the main road on the banks of Sarantaporos. There, Sotiris Efthymiou, grafts trees at his estate, while his wife Alexandra is baking the week's bread, which she just kneaded with patience.

Η Καστάνιανη, ένα αριστουργηματικό σύνολο έκφρασης της δεξιοτεχνίας των εντοπίων μαστόρων των περασμένων αιώνων, είναι χτισμένη στις πυκνοδασωμένες πλαγιές του όρους Γύφτισσα.

Kastaniani, a masterpiece of expression of the skill of local craftsmen of past centuries, is built on the densely forested slopes of Mount Gyftissa.

Οι μαστόροι της Καστάνιανης εξήντησαν τις αρχιτεκτονικές και τεχνικές τους δεξιότητες στην κατασκευή των δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων του χωριού τους. Επάνω, αρχοντικά του χωριού και δεξιά ο καθεδρικός ναός του Αγίου Νικολάου και το Δημοτικό Σχολείο.

The craftsmen of Kastaniani applied their architectural and technical skills in the construction of public and private buildings in their village. On the left, manor houses of the village and on the right the Cathedral of St. Nicholas and the Elementary School.

Χαρακτηριστικές εικόνες από την σημερινή Δροσοπηγή, πάλαι ποτέ Κάντσικο, μαστοροχώρι περιώνυμο και αυτό της επαρχίας της Κόνιτσας.
 Typical images from contemporary Drosopigi, erstwhile Kantsiko, also a famous craftsmen's village of the province of Konitsa.

Διπλανή σελίδα: Το γεφύρι της Ζέρμας ή του Κάντσικου στον Σαραντάπορο, χτισμένο το 1747, ενώνει τις πλαγιές του Γράμμου με το γειτονικό όρος Ταμπούρι. Επάνω, ο καθεδρικός ναός της Αγίας Παρασκευής στην Δροσοπηγή, χτισμένος από τους ίδιους μαστόρους που συμμετείχαν στην ανέγερση του Μητροπολιτικού Ναού των Αθηνών.

Previous page: The bridge of Zerma or Kantsiko over Sarantaporos, built in 1747, joining the slopes of Grammos with the neighbouring Mount Tampouri. Above, the cathedral of Agia Paraskevi in Drosopigi, built by the same craftsmen who participated in the construction of the Cathedral of Athens.

Διπλανή σελίδα: Το χωριό Λαγκάδα, στις χιονισμένες πλαγιές του όρους Ταμπούρι, τον χειμώνα του 2008. Επάνω και κάτω, εικόνες από βασικές δραστηριότητες των κατοίκων των μαστοροχωριών του σήμερα.

Previous page: Langada village on the snowy slopes of Mount Tampouri in the winter of 2008. Above and below, images from every-day activities of the inhabitants of Mastorochochia today.

Η επεξεργασία του μαλλιού, το γνέσιμο και η ύφανση στον αργαλειό, όπως επίσης και το μαγείρεμα διαφόρων τύπων πίττας, αποτελούσαν και αποτελούν βασικές δραστηριότητες που αναδείκνυαν τις ικανότητες του γυναικείου πληθυσμού. Στις φωτογραφίες, η Βασιλική Φασούλη και η Μαρία Νούτσου από το Κεφαλοχώρι, τον χειμώνα του 2008.

The processing of wool, spinning and weaving on the loom, as well as cooking several types of pies, were and are central activities that highlight the abilities of the female population. In the pictures, Vasiliki Fasouli and Maria Noutsos from Kefalohori, in the winter of 2008.

Το εξωκλήσι του Αγίου Χαράλαμπος, στον εγκαταλελειμμένο οικισμό της Λυκόρραχης (π. Λούψικο). Διπλανή σελίδα: Οι διάσπαρτες τοποθεσίες με νερό, όπως η εικονιζόμενη ξύλινη ποτίστρα (καρούτα) στη θέση Καμπίσιος στο Γράμμο, προσελκύουν τα διψασμένα ζώα τις ζεστές μέρες του καλοκαιριού.

The chapel of Saint Charalambos, in the abandoned settlement of Lykorrachi (former Loupsiko). Next page: The scattered watering sites, as the depicted wooden watering-trough (karouta) at Kampitsios in Grammos, attract thirsty animals during hot summer days.

Ο εγκαταλελειμμένος οικισμός της
Λυκόρραχης (π. Λούψικο), υπό το φως
των αστεριών, το χειμώνα του 2008.

*The abandoned settlement of Lykorrachi
(former Loupsiko) under the stars in the
winter of 2008.*

Τις μέρες που τα ποτάμια κατέβαζαν πολύ νερό, οι μύλοι δεν προλάβαιναν ν' αλέσουν τα γεννήματα του κόσμου. Ο μυλωνάς κατείχε θέση-κλειδί, μιας και στο μύλο λάβαινε χώρα η ανταλλαγή και διάδοση νέων και πληροφοριών. Ο Γιώργος Καρανίκας, που έκανε μυλωνάς για μικρό χρονικό διάστημα παλιά, μας δείχνει τη λειτουργία του νερόμυλου στο δρόμο για τον εγκαταλελειμμένο οικισμό της Λυκόρραχης.

In the days when rivers were full, water mills could not keep up grinding people's grain. The miller held a key position, since the mill was the place of exchange and dissemination of new information. George Karanikas, who was a miller for a short time many years ago, shows the operation of the water mill on the way to the abandoned village of Lykorrachi.

*Διπλανή σελίδα: Παλαιά Ζέρμα, ο τελευταίος κάτοικος και τα λιγοστά γίδια του, λίγο πριν από το ηλιβασίλεμα, το 1988.
Επάνω, εγκαταλελειμμένο αρχοντικό του παλιού οικισμού την ίδια χρονιά.*

*Previous page: Old Zerma, the last resident and his few goats, a little before sunset, in 1988.
Above, the old abandoned mansion of the old settlement that same year.*

Από τη χτισμένη ήδη το 1618 και ανακαινισμένη το 1656 μονή της Ζέρμας, αφιερωμένης στην Παναγία, σώζεται μόνο το καθολικό με τους τρεις τρούλους του. Εξωτερικά κοσμεύεται με σπάνια δείγματα λιθανάγλυφης τεχνικής και εσωτερικά με εξαιρετικής τέχνης αγιογραφίες διαφόρων περιόδων.
 From the already built in 1618 and renovated in 1656 Zerma monastery, dedicated to Mary, survives only the nave with its three domes. Exteriorly it is decorated with rare specimens of stone carving and internally with exquisite icons from various periods.

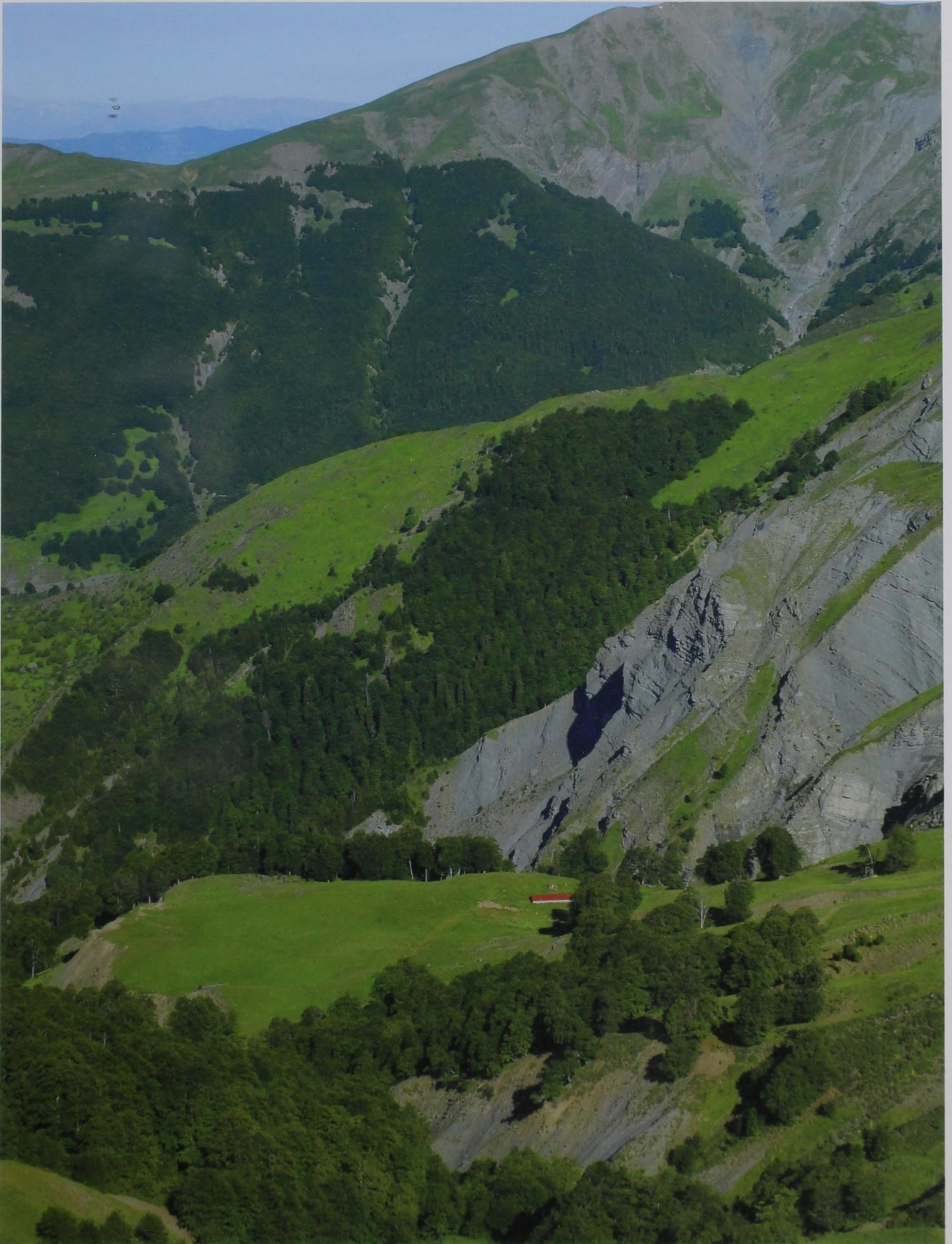

Η Αετομηλίτσα (π. Ντένιτσκο), χτισμένη στα όρια των δασών με τα αλπικά λιβάδια του Γράμμου, σε υψόμετρο 1.550μ., είναι το ψηλότερο χωριό της Ελλάδας και κατοικείται μέχρι σήμερα από αμιγώς βλαχόφωνο πληθυσμό. Δίπλα, μικτά δάση ελάτης και οξυάς εναλλάσσονται με λιβάδια και γκρεμούς στα μεσαία υψόμετρα του Γράμμου.

Aetomilitsa (former Ntenitsko), built on the borders between the woodlands and the alpine meadows of Grammos, at an altitude of 1,550 m, is the highest village in Greece and is inhabited until today by a solely Vlach-speaking population. On the right, combined forests of fir and beech alternate with meadows and cliffs on the middle ranges of Grammos.

Σελ. 180-181: Πλούσια υποαλπικά λιβάδια -βοσκότοποι- εκτείνονται στα ανώτερα υψόμετρα του Γράμμου. Απέναντι, οι βραχώδεις κορυφές Επάνω Αρένα (υψόμ. 2.196μ.) και Κάτω Αρένα (υψόμ. 2.089μ.), με πυκνά δάση οξυάς και μαυρόπευκου στις πλαγιές τους. Στο κέντρο, ο οικισμός της Αετομηλίτσας, το 2009. Στη φωτογραφία, η ορεινή λίμνη Σκίρτσι, στα 1.850μ., στις πλαγιές της ομώνυμης κορυφής, μία από τις λιγοστές λίμνες του Γράμμου που κρατούν νερό καθόλη τη διάρκεια του χρόνου.

P. 180-181: Rich sub alpine meadows - pastures - extend on the higher ranges of Grammos. In the background, the rocky peaks Epano Arena (altitude 2,196m.) and Kato Arena (altitude 2,089m.), with dense forests of beech and black pines on their slopes. At the center, the village Aetomilitsa, in 2009. In the photograph, the mountain lake Skirtsis, at 1,850m, on the slopes of the homonymous peak, one of the few lakes of Grammos holding water throughout the year.

Διπλανή σελίδα: Ο Θανάσης Δέδες από το Πληκάτι (κάτω), με το υποζύγιό του στο δρόμο για τους αγρούς, το χειμώνα του 1997. Επάνω, οι κλιμακωτοί καταρράχτες στην τοποθεσία Σκάλα στις νότιες πλαγιές της κορυφής Σκίρτσι ή Περήφανο (υψόμ. 2.444μ.) και κάτω το πυκνό δάσος ελάτης πάνω από το χωριό Πληκάτι.
Previous page: Thanasis Dedes from Plikati (below), with his pack animal on the way to the fields in the winter of 1997. Above, the terraced waterfalls at the site Skala on the southern slopes of Skirtsis or Perifano (altitude 2,444m.) and below the dense fir forest above Plikati village.

Η θέα των χιονισμένων κορυφών του ελληνικού Γράμμου, όπως μόνο τα μάτια λίγων τολμηρών ορειβατών έχουν καταφέρει να δουν από κοντά.

The view of the snowy peaks of the Greek Grammos, as only the eyes of a few daring climbers have managed to see up close.

Η Κόνιτσα και τα περίεξ
Konitsa and the environs

Mastorochochia

Τα Μαστοροχώρια

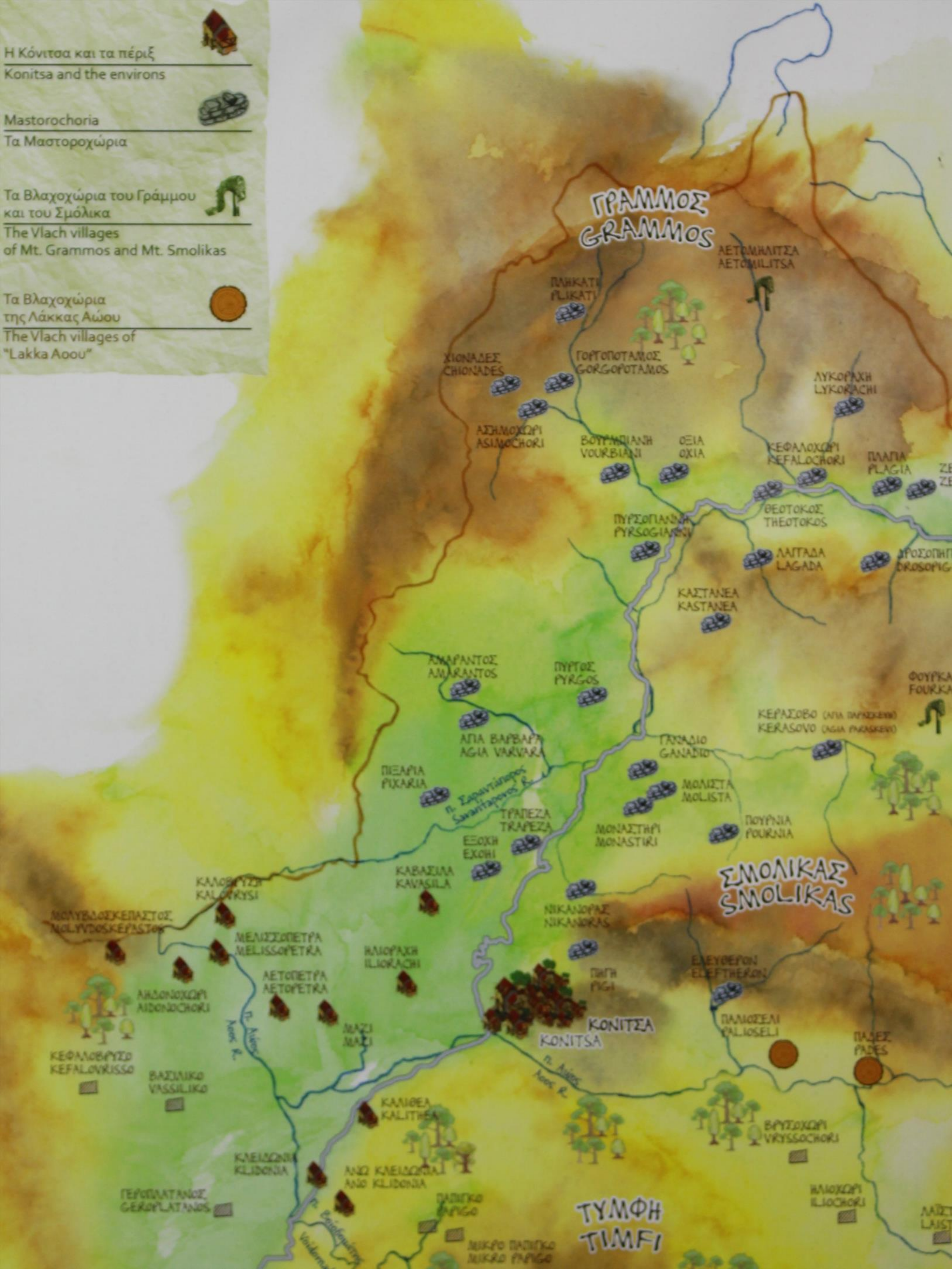
Τα Βλαχοχώρια του Γράμμου
και του Σμόλικα

The Vlach villages
of Mt. Grammos and Mt. Smolikas

Τα Βλαχοχώρια
της Λάκκας Αώου

The Vlach villages of
"Lakka Aou"

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το αρχειακό υλικό των φωτογράφων ΧΑΡΗΤΑΚΗ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΓΓΕΛΑΚΗ και ΘΩΜΑ ΚΑΡΑΝΙΚΑ συμπλήρωσαν με τις προσφορές τους συμβάλλοντας στην πληρότητα του έργου, οι:

ΙΒ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Η' ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΑΣΣΟΣ
ΜΥΡΤΩ ΦΛΩΡΟΥ-ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΛΥΒΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΓΑΝΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΑΪΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΚΑΛΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΦΟΥΡΚΑΣ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΥ

Προς όλους αυτούς η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε. εκφράζει τις θερμές της ευχαριστίες.

ACKNOWLEDGEMENTS

The archival material belonging to HARITAKIS PAPAIOANNOU, SPYROS VANGELAKIS and THOMAS KARANIKAS has been supplemented with the contributions from the following, who have helped to make the work more complete:

12th EPHORATE OF PREHISTORIC AND CLASSICAL
ANTIQUITIES OF IOANNINA
8th EPHORATE OF BYZANTINE ANTIQUITIES OF IOANNINA
MOLYVDOSKEPASTOS HOLY CLOISTER
GEORGIOS TASSOS
MYRTO FLOROU-PAPAIOANNOU
PYRSOGIANNI PROGRESSIVE UNION
VANGELIS KALYVAS
KONSTANTINOS PAGANIAS

IOANNIS KAPAIOS
VASILIOS CHRISTOU
NIKOLAOS EXARCHOS
DIMITRIOS LOUKAS
KONSTANTINOS SKOURTIS
EKATERINI POLYMEROU-KAMILAKI
THANASSIS VAKALIS
COMMUNITY OF FOURKA
AGELIKI VERTODOULOU

ANAPTIXIAKI EPIROU S.A. expresses to all its warmest thanks.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ / TABLE OF PHOTOGRAPHS

ΧΑΡΗΤΑΚΗΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ HARITAKIS PAPAIOANNOU

σελ. 8-9, 20-21, 23, 26-27, 28 ↑, 32, 33, 37, 38, 45, 46 ↑, 48-49 ↑, 51 ↑, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60 ↑, 63, 66 ↑, 74 ↓, 75 ↓, 76-77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86-87, 88, 89, 90, 91, 92-93, 94-95, 96, 100, 104-105, 106, 107, 108-109, 112, 113, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128 ↓, 129, 130, 131, 138 ↓, 139 ↓, 144, 146 ↑, 147, 148, 150, 154, 155, 158, 159, 160, 166, 167, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180-181, 182-183, 184, 185, 186-187.

ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ SPYROS VANGELAKIS

σελ. 11, 22 ↑, 34-35, 36, 39, 40-41 ↑, 49 ↓, 50, 127, 134, 135, 146 ↓, 156, 157, 161.

ΘΩΜΑΣ ΚΑΡΑΝΙΚΑΣ THOMAS KARANIKAS

σελ. 24-25, 48 ↓, 72, 73, 132-133, 136-137, 138-139 ↑, 142, 143, 152, 153, 162, 163, 164, 165, 168-169, 170, 171.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΚΑΛΗΣ THANASSIS VAKALIS

σελ. 12, 13, 14, 15, 16 ↑, 16 ↓, 22 ↓, 30, 31, 46 ↓, 47, 60 ↓, 97, 111, 170, 171.

ΔΙΣΤΡΑΤΟ
DISTRATO

π. Αϊώος
Aios R.

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

53274

KON